

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” - CONSTANȚA
FACULTATEA DE TEOLOGIE
ȘCOALA DOCTORALĂ

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

**PREOTUL PROFESOR
VASILE GHEORGHIU- VIAȚA
ȘI OPERA**

COORDONATOR:

Prof.univ.dr. IPS Teodosie PETRESCU

DOCTORAND:

Pr. Vasile Florin FLORESCU

CONSTANȚA
2015

CUPRINS

INTRODUCERE	5
1. Argumentul și obiectivele cercetării	5
2. Actualitatea și relevanța temei în contextul cercetării actuale	7
3. Stadiul actual al cercetării în domeniu	11
4. Structura tezei de doctorat	14
5. Metodele de cercetare utilizate	20
CAPITOLUL I - VIAȚA ȘI OPERA PREOTULUI PROFESOR VASILE GHEORGHIU - O REFERINȚĂ ÎN STUDIUL BIBLIC ROMÂNESC LA FACULTATEA DE TEOLOGIE DE LA CERNĂUȚI.....	21
1.1. Facultatea de Teologie de la Cernăuți – mărturie ortodoxă a teologiei și culturii românești în spațiul bucovinean.....	21
1.1.1. Învățămintul teologic din Bucovina – repere istorice.....	21
1.1.2. Institutul teologic diecezan (1827-1875).....	22
1.1.3. Facultatea de Teologie din Cernăuți în perioada 1875-1940	25
1.1.4. Ultimii ani de existență ai Facultății de Teologie din Cernăuți-Suceava (1940- 1948)	33
1.2. Catedra de Studiul biblic și Exegeza Testamentului Nou de la Facultatea de Teologie din Cernăuți.....	42
1.2.1. Arhim. prof. Vasile de Repta (1873-1896)	43
1.2.2. Prof. univ. dr. Iustin Moisescu (1940-1946)	45
1.2.3. Diac. prof. univ. Nicolae Nicolăescu (1947-1948)	47
1.3. Vasile Gheorghiu – referințe biografice	49
1.4. Opera părintelui profesor Vasile Gheorghiu – o sumă de coordonate în metodologia cercetării biblice noutestamentare.....	53
1.4.1. Cărți.....	54
1.4.2. Lucrări în manuscris.....	54
1.4.3. Studii și articole.....	55
1.4.4. Predici și traduceri.....	57
1.4.4.1. Predici.....	57
1.4.4.2. Recenzii	58
1.5. Vasile Gheorghiu – apărător al ortodoxiei și al identității românești în evenimentele unirii Bucovinei cu Regatul României din 27 oct. 1918.....	59
CAPITOLUL II – ISAGOGIA NOUTESTAMENTARĂ ÎN OPERA PĂRINTELUI PROFESOR VASILE GHEORGHIU	63
2.1. Primele exerciții de isagogie din cercetarea biblică românească.....	63
2.2. <i>Adresanții Epistolei către Galateni</i> – articularea unui răspuns la problema teritoriului Galatiei din perspectiva unei geografii etnice sau o geografii administrative	65
2.2.1. Galatia din punct de vedere istoric.....	67
2.2.2. Relațiile Sf. Ap. Pavel cu galatenii, reflectate în Noul Testament.....	70

2.3. <i>Introducerea în Sfintele cărți ale Testamentului Nou – un monument al cercetării isagogice noutestamentare</i>	84
2.4. <i>Isagogia românească înainte și după publicarea Introducerea în sfintele cărți ale Testamentului Nou</i>	87
2.5. <i>Raportul literar dintre cele trei evanghelii dintâi sau Problema sinoptică - o analiză critică în cercetarea biblică</i>	100
2.6. <i>Noui probleme privitoare la limba greacă a cărților Noului Testament - introducere în vocabularul grecesc al Noului Testament</i>	113
2.7. <i>Tradiția despre Apostolul și Presbiterul Ioan până la Eusebie al Cezareei – exercițiu de verificare a autenticității scrierilor ioanice</i>	118
2.8. <i>Viața și activitatea Sf. Apostol Paul - primul studiu științific în limba română despre Sf. Apostol Pavel</i>	124
CAPITOLUL III - CRITICA ȘI HERMENEUTICA TEXTULUI BIBLIC ÎN CERCETAREA PĂRINTELUI PROFESOR V. GHEORGHIU	157
3.1. <i>Critica textului Noului Testament în preocuparea profesorului bucovinean prin elaborarea: Novum Testamentum graece cum apparatu critico</i>	157
3.2. <i>Contribuția profesorului bucovinean la definitivarea actualului sistem de identificare și catalogare a codicelor biblici</i>	160
3.3. <i>Observațiuni critice relative la textul evanghelistului Mateiu 19,16 – o exemplificare de critică a textului biblic</i>	168
3.3.1. <i>Locurile paralele de la Marcu și de la Luca</i>	173
3.3.2. <i>Traducerile vechi ale Noului Testament</i>	174
3.3.3. <i>Mărturii ale Sfinților Părinți</i>	175
3.4. <i>Lucrările cu un caracter exegetic. Conținutul și importanța lor</i>	179
3.4.1. <i>Exegeza în orizontul cercetării Profesorului V. Gheorghiu</i>	179
3.4.2. <i>Ceva despre Magii care s-au închinat Mântuitorului</i>	181
3.4.3. <i>Bunavestire - note exegetice la Luca 1, 26-38</i>	187
3.4.4. <i>La început era Cuvântul – note exegetice la Ioan 1, 1-5</i>	193
3.4.5. <i>Ce hotărăște Sfântul Paul cu privire la căsătoria preoților? – reflecție exegetică asupra condițiilor matrimoniale ale candidaților la hirotonie</i>	200
3.4.6. <i>Eshatologia în gândirea prof. Vasile Gheorghiu: exegeza unui text controversat (Apocalipsa 20, 1-10)</i>	206
3.4.7. <i>Epistola lui Iuda. Introducere și comentariu</i>	214
3.4.8. <i>Der Jakobusbrief untersucht und erklärt („Epistola lui Iuda. Analiză și explicații”)</i>	222
3.4.9. <i>Epistola către Romani - traducerea și comentariile profesorului Vasile Gheorghiu</i>	223
3.4.10. <i>Sfânta Evanghelie după Mateiu cu comentariu</i>	233
3.4.11. <i>„Așa să vă rugați” (Mateiu 6, 5-18). Fragment din predica de pe munte a Domnului nostru Isus Hristos - exegeza rugăciunii „Tatăl nostru”</i>	245
3.5. <i>Referințe la hermeneutica și critica textului biblic în predici, discursuri ocazionale și recenzii</i>	261
3.5.1. <i>Predicile și discursurile ocazionale</i>	261
3.5.2. <i>Recenzii</i>	275
3.5.2.1. <i>Recenzii ale lucrărilor scrise de arhimandritul Iuliu Scriban</i>	277

3.5.2.2. Recenzii ale lucrărilor scrise de profesorul Gheorghe I. Ghia	281
3.5.2.3. Recenzii ale lucrărilor profesorului diacon dr. Haralambie Roventă	284
3.5.2.3.1. Recenzia lucrării <i>Originea și valoarea istorică a evangheliei după Ioan</i>	284
3.5.2.3.2. Recenzia lucrării <i>Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel</i>	285
3.5.2.3.3. Recenzia lucrării <i>Limba și stilul Sfântului Apostol Pavel din Epistola către Efeseni</i>	287
3.5.2.4. Recenzia lucrării <i>Introducere în sfintele cărți ale Testamentului Vechiu</i> scrisă de profesorul Vasile Tarnavski	288
3.5.2.5. Recenzia lucrării <i>Prologul evangheliei a patra</i> scrisă de părintele Sofron Vlad	290
3.5.2.6. Recenzia lucrării <i>Învierea Domnului nostru Iisus Hristos. Apologie istorică, a ieromonahului Antonie Harghel</i>	291
3.5.2.7. Recenzia lucrării <i>Cum se poate orândui cronologia vieții Sfântului Apostol Pavel pe baza inscripției de la Delphi?</i> scrisă de Constantin Nonea	292
3.5.2.8. Recenzia lucrării <i>Noțiunea și originea divină a Apostolatului</i> , scrisă de profesorul Zeno Muntean	293
3.5.2.9. Recenzia lucrării <i>Mărturia Sfântului Apostol Pavel despre viața și învățătura Mântuitorului</i> scrisă de preotul profesor Sofron Vlad	294
CAPITOLUL IV – TEME DOGMATICE ÎN ORIZONTUL TEOLOGIC AL PROFESORULUI PREOT VASILE GHEORGHIU	297
4.1. <i>Problema mântuirii noastre</i> - esențializare dogmatică a învățăturii despre mântuire în Biserică	297
4.1.1. Sensul mântuirii în teologia ortodoxă	297
4.1.2. Păcatul originar	308
4.1.3. Originile teoriei satisfacției și consecințele ei	311
4.2. <i>Idea de împăcare și mântuire la noi, la romano-occidentali și la protestanți</i>	325
4.3. <i>Despre planul de mântuire și realizarea acestuia în legătură cu Efeseni 1,3-2,10</i>	335
CAPITOLUL V - NOȚIUNI DE CRONOLOGIE, CALENDARISTICĂ ȘI CALCUL PASCAL REFLECTATE ÎN OPERA PROFESORULUI VASILE GHEORGHIU	345
5.1. Societatea Națiunilor și propunerile ei calendaristice	345
5.2. Evoluția calendarului în viața religioasă	352
5.2.1. Calendarele popoarelor antice	352
5.2.2. Calendarul roman	358
5.2.3. Calendarul iulian	359
5.3. Deficiențele calendarului iulian sesizate și interpretate de profesorul Vasile Gheorghiu	361
5.4. Reforma calendaristică Occidentală	363
5.5. Acceptarea reformei calendaristice de la 1582 în lumea catolică, protestantă și ortodoxă	368
5.6. Acceptarea reformei gregoriene a calendarului în lumea ortodoxă	370
5.7. Reforma calendaristică „Ortodoxă Română”	377
5.8. Neajunsurile științifice ale calendarului gregorian	380
5.9. Conferința de la Constantinopol din 1923	382
5.10. Reforma calendaristică “ortodoxă română”	384

5.11. Problema stabilizării datei sărbătorii Paștelui.....	386
5.12. Reforma calendaristică “ortodoxă română” în Biserica Ortodoxă Română	400
CONCLUZII.....	405
ANEXA	406
BIBLIOGRAFIE	406
I. IZVOARE.....	423
A) Ediții ale Sfintei Scripturi	423
B) Opere patristice	423
II. Dicționare, enciclopedii, lexicoane	424
III. Comentarii biblice.....	425
IV. LITERATURĂ SECUNDARĂ.....	426
A) Opera Pr. prof. Vasile Gheorghiu	426
B) Lucrări de specialitate	428

REZUMAT TEZĂ DE DOCTORAT

PREOTUL PROFESOR VASILE GHEORGHIU- VIAȚA ȘI OPERA

1. Argumentul și obiectivele cercetării

O lucrare de cercetare a operei prof. Vasile Gheorghiu am considerat-o necesară datorită faptului că el este unul dintre cei mai mari profesori de teologie ortodoxă, iar operele lui, deși au fost scrise cu aproximativ un secol în urmă, nu și-au pierdut nimic din importanța lor, ba dimpotrivă, conținutul lor se arată astăzi, ca fiind de mare actualitate. Întâlnirea cu lumea universitară de acum un secol, permite o analiză foarte pertinentă asupra modului cum a evoluat învățământul universitar românesc din a doua jumătate a sec. al XIX-lea, până astăzi, iar stricta studiere a operelor prof. Vasile Gheorghiu ne relevă modul cum Biserica Ortodoxă Română, prin slujitorii ei, prin profesorii de teologie, a înțeles să răspundă marilor probleme cu care s-a confruntat a doua jumătate a sec. al XIX-lea până astăzi. Deși unele dintre acestea par astăzi depășite (problema calendaristică, calculul pascal, unele probleme isagogice), totuși, pentru acea perioadă, ele au fost adevărate momente de încercare pentru Biserica Ortodoxă Română, care a fost nevoită să dea răspunsurile cele mai corecte, pe deplin fundamentate în Sfânta Scriptură și în învățătura noastră creștină, bimilenară. Răspunsurile acestea au fost elaborate de către marii profesori de teologie ai vremii, printre care, la loc de mare cinste, este și profesorul cernăuțean Vasile Gheorghiu.

Domeniul în care a excelat prof. Vasile Gheorghiu este cel al studierii și explicării Noului Testament. Pentru a explica cât mai fidel, cât mai ortodox învățătura noutestamentară, profesorul cernăuțean a folosit două metode de pregătire: desăvârșirea pe plan universitar, printr-o cercetare continuă, printr-o îmbunătățire permanentă a calității și a cantității cunoștințelor, iar cealaltă cale de pregătire a fost: desăvârșirea pe plan duhovnicesc, permanenta îngrijire a marelui profesor de a fi mai înainte de toate preot, slujitor al Bisericii și un desăvârșit creștin. Biserica mărturisește că Sfânta Scriptură nu numai că vorbește despre Hristos și despre învățătura Sa, predicându-L, făcându-L cunoscut lumii, ci, ea însăși este Cuvântul Lui Dumnezeu. Ca urmare, cunoașterea Sfintei Scripturi va însemna aprofundarea comuniunii cu Hristos Cuvântul, iar această cunoaștere prin comuniune, prof. Vasile Gheorghiu a încercat să o facă accesibilă tuturor creștinilor prin operele sale. Acestea nu au un mod de prezentare prin care să îndepărteze o parte din cititorii simpli, să se adreseze doar mediului universitar, profesori și studenți teologi, ci ele au fost scrise în așa fel încât să poată fi citite și înțelese, în toată profunzimea lor, de către toți cititorii lor, de către toți bunii creștini care doreau și care doresc și astăzi să-L cunoască pe Hristos. Această privire în urmă, care a fost studierea operei prof. Vasile Gheorghiu, a coincis cu studierea unei epoci, unei etape din istoria țării și a Bisericii noastre. Părintele profesor

Haralambie Roventă este unul dintre aceia care au surprins în lucrările lor și au mărturisit strânsă legătură dintre evoluția Statului Român și evoluția învățământului în general și a celui teologic în special: „Nu-i o simplă întâmplare faptul că întemeierea Facultății de Teologie din București are loc în același an cu ridicarea României, după războiul neatârării, la rangul de Regat (1881). După cum stăpânirea politică se ridică de la formarea Principatelor, conduse de un domn, la aceea de Regat, condus de o dinastie regească, la fel, școalele teologice se ridică de la 1881 de la simple seminarii și academii, la rangul consacrat în știința universală ca Facultate de Teologie, încadrată în celelalte ramuri de știință ale Universității. Neamul nostru a făcut de atunci progrese uriașe în toate ramurile de cultură, inclusiv cel al Teologiei. Este interesant, la această aniversare, să privim înapoi munca științifică realizată în una din ramurile cele mai însemnate ale Teologiei, cea a Noului Testament. Această lucrare ne ajută mai bine să păstrăm continuitatea științifică cu înaintașii noștri și să râvnim a duce mai departe, după cerințele vremii noastre, ceea ce ei au început și au realizat pentru vremea lor.”¹ Părintele Haralambie Roventă avea în vedere strict evoluția învățământului teologic românesc și a întregii științe teologice în general din ultima parte a sec. al XIX-lea și până la jumătatea sec. al XX-lea. Dar, urmând modul său de gândire, devine cu atât mai interesant și mai relevant pentru noi cei de astăzi, să facem aceeași analiză a evoluției teologice pornind de mai devreme, din anul 1875, chiar mai înainte și până în timpurile de astăzi. El și-a conturat analiza sa pe această perioadă pentru că, în anul 1881 a fost înființată Facultatea de Teologie de la București, dar, în lucrarea mea am putut să merg cu câțiva mai în adâncul istoric pentru că, omul și opera prof. Vasile Gheorghiu sunt în cea mai intimă apropiere cu Facultatea de Teologie de la Cernăuți, care a fost înființată în anul 1875, iar istoricul acestei școli teologice ne arată și legătura ei organică, internă cu vechiul Institut Teologic de la Cernăuți. Studiindu-l pe prof. Vasile Gheorghiu avem, deci, acces la o pagină memorabilă din istoria Bucovinei, dezrădăcinată în acea perioadă de Regatul României și la un moment de referință din evoluția învățământului teologic românesc, pentru că: „opera cea mai vastă și totodată cea mai științifică în domeniul studiilor Noului Testament în românește aparține însă profesorului de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, Vasile Gheorghiu, ale cărui publicațiuni se întind în decursul ultimilor 30 de ani.”²

Deosebit a fost faptul că, datorită realităților istorice care au plasat Bucovina între anii 1774-1918, în interiorul Imperiului Austro-Ungar, evoluția învățământului teologic bucovinean a fost diferită de evoluția învățământului teologic din Regatul României. Singura școală teologică din Bucovina în cei 144 de ani de stăpânire austro-ungară, a fost Institutul Teologic de la Cernăuți, care a fost transformat în 1875 în Facultatea de Teologie din cadrul noii Universități imperiale din Cernăuți. Dat fiind faptul că Bucovina era parte integrantă a Imperiului Austro-Ungar, încă de la înființare, Universitatea din Cernăuți, în general și toate cele trei Facultăți: de Drept, de Filosofie și de Teologie, au fost organizate după normele Universităților Occidentale, iar profesorii și studenții cernăuțeni studiau și îndeplineau toate rigorile învățământului

¹ Haralambie ROVENTĂ, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani (1881-1931)*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1932, p. 3.

² *Ibidem*, p. 29.

universitar occidental de la sfârșitul sec. al XIX-lea. Născându-se în acest context istoric, Facultatea de Teologie de la Cernăuți și prin ea întregul învățământ teologic bucovinean, au avut o evoluție distinctă față de restul învățământului teologic românesc. Una din particularitățile acestui învățământ teologic bucovinean constă în faptul că, fiind parte integrantă a sistemului de învățământ austro-ungar, profesorii și studenții teologi români au avut acces cu ușurință la cursuri de specializare făcute la marile Universități Occidentale și au avut acces la marile Biblioteci universitare din Occident. Astfel, cele mai luminate minți ale profesorilor și studenților teologi ortodocși români s-au întâlnit în sfera universitară cu întreaga cultură teologică apuseană, romano-catolică și protestantă. Din această întâlnire s-a născut și a evoluat învățământul teologic bucovinean, iar unul dintre luceferii ce strălucesc pe bolta acestui învățământ este preotul profesor Vasile Gheorghiu.

2. Actualitatea și relevanța temei în contextul cercetării actuale

Într-un moment în care Biserica noastră este pusă să dea răspunsurile la probleme noi, de actualitate și în care ispitele care îi încearcă pe bunii noștri credincioși sunt din ce în ce mai mari și din ce în ce mai puternice, trebuie ca să devenim creștinii model ai timpurilor noastre. Această obligație a Bisericii și a noastră a fiecăruia de a ne adapta și de a răspunde provocărilor lumii contemporane într-o manieră proprie Bisericii Ortodoxe și răspunzând nevoii societății contemporane de a primi hrană spirituală din partea noastră, de a primi un punct de sprijin în această lume prea schimbătoare și schimbabilă, implică în primul rând o bună cunoaștere a învățăturii noastre ortodoxe. Această cunoaștere vine din studierea Sfintei Scripturi, a operelor Sfinților Părinți și a Scriitorilor bisericești și a operelor marilor noștri profesori de teologie. Unul dintre cei mai importanți profesori de teologie este preotul Vasile Gheorghiu: „Personalitatea Preotului și Profesorului Dr. Vasile Gheorghiu culminează în savantul care a condus știința ortodoxă română a Testamentului Nou la înflorire și a înzestrat-o pentru prima dată cu opere definitive.”³

Toți care l-au cunoscut, colegi de la Facultatea de Teologie sau studenți și i-au studiat operele prof. Vasile Gheorghiu au concluzionat că: „Timp de 37 de ani de rodnică și binecuvântată activitate, părintele profesor a ilustrat catedra sa cu un prestigiu unic și competență neîntrecută, continuând opera începută de către înaintașii săi la catedră, profesorii Vasile Ianovici și Vasile (Vladimir) de Repta. Părintele Dr. Vasile Gheorghiu a fost profesorul de vocație în concepție înaltă a cuvântului. Era adânc pătruns de adevărurile pe care le preda cu atâta căldură, încât cucerea inimile studenților săi. Cursurile sale de la catedră, ca și cele populare de extensiune universitară, precum și nenumăratele sale conferințe, predici, discursuri, cuvântări, erau ascultate de studenți și de public cu viu interes și cu deplină mulțumire sufletească, pentru că izvorau dintr-un suflet care era încălzit de dragostea creștină, fără margini.”⁴ Alt ucenic al profesorului Vasile Gheorghiu afirma că acesta „avea să ajungă suprema mândrie a Facultății de

³ Grigorie T. MARCU, *Profesorul Dr. Vasile Gheorghiu*, în „Revista Teologică”, Anul XXIX, 1939, Nr. 1, p. 18.

⁴ Vladimir PRELIPCEANU, *Profesorul pr. dr. Vasile Gheorghiu*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, Anul XXXVI, Nr. 1-2, 1969, p. 30.

Teologie ortodoxă de la Universitatea din Cernăuți și una dintre gloriile Teologiei ortodoxe române de totdeauna.”⁵

Ceea ce l-a impus pe prof. Vasile Gheorghiu ca pe o mare personalitate a culturii românești și a Bisericii noastre a fost faptul că el a fost un mare profesor, a fost un erudit în cel mai profund sens al cuvântului și a fost un adevărat slujitor al Bisericii.

Ca și profesor și-a început cariera la data de 31 august 1901 la Catedra de Studiul și Exegeza Testamentului Nou de la Facultatea de Teologie de la Cernăuți urmându-i ilustrului său înaintaș, profesorului Vladimir de Repta. Până la data de 1 octombrie 1938 când a fost pensionat, el a fost timp de 37 de ani o personalitate reprezentativă pentru învățământul teologic bucovinean. Profesorul Grigorie T. Marcu, studentul și ultimul doctorand al profesorului Vasile Gheorghiu, spunea: „Din câte am văzut... și din ce am auzit de alți elevi ai săi, am rămas cu convingerea că adâncimea științei Profesorului Dr. Vasile Gheorghiu făcea cea mai bună tovarășie cu o metodă norocoasă de predare a materialului de studii, întregite de un tact pedagogic exemplar. Cele mai dificile probleme le rezolva întotdeauna simplu și pe înțelesul tuturor, cu siguranța dascălului totdeauna binepregătit. Un curs al Profesorului Dr. Vasile Gheorghiu se învăța pe jumătate în clasă... Cât apreciau studenții d-sale această purtare omenoasă, nici nu mai e nevoie să spunem. Se știe că tinerețea e necruțătoare, că se înflăcărează ușor și tot atât de ușor se potolește. Cu toate acestea, e greu de crezut că ar exista vreun elev al Profesorului Dr. Vasile Gheorghiu care să nu-i păstreze o admirație neprecupețită și durabilă.”⁶

Ca și învățat, ca și mare gânditor, prof. Vasile Gheorghiu s-a impus de aproape 40 de ani ca o mare personalitate în teologia românească și în teologia occidentală din acea perioadă. Din studierea lucrării *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani (1881-1931)* a profesorului Haralambie Roventă se poate constata cu mare claritate care era nivelul învățământului teologic, în general și al Studiului Noului Testament în special, înaintea operelor prof. Vasile Gheorghiu.

El a fost un deschizător de drumuri și și-a exprimat opinia în probleme teologice care erau în plină dezbatere în acea perioadă: problema îndreptării calendarului, problema francmasoneriei, problema sinoptică, probleme legate de critica textuală a Sfintei Scripturi, probleme legate de calculul pascal, probleme cronologice referitoare la viața Sfântului Apostol Pavel, probleme de exegeză biblică. La unele dintre acestea au mai fost teologi români care încercaseră să le dea răspunsurile cuvenite, la altele el fiind primul care le-a cercetat și le-a rezolvat „definitiv”, după cum spunea prof. H. Roventă: „O operă atât de variată și de voluminoasă nu poate fi analizată aici. Contribuția ei este foarte însemnată. Este destul să amintim că profesorul Gheorghiu ne-a dat cel dintâi în românește un studiu dezvoltat și științific despre *Viața și activitatea Sf. Ap. Paul*, despre normele criticii textuale în *Reformele recente paterenul criticii textului cărților Testamentului Nou*, despre problema sinoptică, în *Raportul literar dintre cele trei Evanghelii dintâi* și în fine, opera sa *Introducerea în sfintele cărți ale*

⁵ Grigorie T. MARCU, *op. cit.*, p. 1.

⁶ Grigorie T. MARCU, *op. cit.*, p. 15.

Testamentului Nou formează o încununare a întregii sale activități. Este iarăși vrednic de menționat prof. Gheorghiu a încercat să soluționeze unele din chestiunile cele mai dezvoltate din Noul Testament.”⁷ Opera profesorului cernăuțean este caracterizată prin modestie, prin caracterul tradițional ortodox și prin erudiție. „Aceste calități au o valoare decisivă pentru soluționarea dreaptă și ortodoxă a diferitelor chestiuni grele ce sunt studiate. Aceste calități fac pe autor să pună întreaga sa știință biblică pentru sprijinirea datelor tradiționale ale Bisericii, așa încât, opera sa e prin convingere și argumentare științifică cu totul în făgașul conservator ortodox.”⁸ Caracterizând opera profesorului său, Grigorie T. Marcu spunea: „Opera este întru totul conformă cu omul care a înfăptuit-o: adâncă, temeinică și bogată. Din fiecare pagină a ei descifrezi o grijă delicată – uneori aparent exagerată – a autorului de a-și documenta fiecare afirmație cu cât mai multe, mai bune și mai vrednice de crezare mărturii bibliografice. Acest fapt se datorește posibilităților inepuizabile de informare exactă și de severă investigație științifică de care Preotul Profesor Vasile Gheorghiu dispunea ca puțini alții. Tot ce a realizat acest fecund și învățat teolog are calitățile lucrului bine făcut.”⁹

Pentru a întregi portretul marelui profesor Vasile Gheorghiu și pentru a aduce încă un argument în favoarea necesității studierii temeinice astăzi a operei profesorului Vasile Gheorghiu, trebuie precizat și faptul că marele profesor și marele teolog Vasile Gheorghiu a fost și a rămas până în ultima clipă a vieții un smerit slujitor al Bisericii. Este deosebit faptul că și cariera universitară și slujirea Altarului nu s-au încununat reciproc, ci, din contră, prin slujirea liturgică, prof. Vasile Gheorghiu a pătruns mai profund tainele științei teologice. Ca și preot a fost hirotonit în anul 1896 și a slujit până în ultimele clipe ale vieții. A fost hirotonit ca și Protoprezbiter în anul 1908, în anul 1918 a fost hirotonit Arhiprezbiter-Stavrofor, iar în anul 1925 a primit rangul de Arhiprezbiter Mitrofor.

Dragostea cu care studia teologia și profunzimea operelor sale, aceste caracteristici se regăsesc și în slujirea liturgică. La catedra universitară îl făcea cunoscut pe Hristos studenților teologi, iar la amvonul bisericii îl predica pe Hristos tuturor creștinilor: „Cât s-a ostenit preotul Dr. Vasile Gheorghiu întru învățătură se va vedea în cele următoare, iar cu câtă trageră de inimă s-a nevoit să propovăduiască cuvântul Evangheliei, rezultă cât se poate de limpede din nenumăratele predici pe care le-a ținut la atâtea ocazii. Unele din ele au fost publicate ca predici model în Revista Candela. Este de-a dreptul impresionantă bucuria cu care Profesorul Dr. Vasile Gheorghiu se arăta totdeauna gata să predice. Cu atât mai impresionantă, cu cât savanții renumiți, de talia I.P.C. Sale, pentru care știința pe care o exploatează și o valorifică nu mai păstrează niciun secret, nu acceptă bucuroși să se despartă de carte, să prelucreze cele mai înalte și adânci pentru puterea de pricepere a mulțimilor. Cei ce fac excepție de la această regulă – și Profesorul Dr. Vasile Gheorghiu aparține acestora – dovedesc o deosebită înțelegere pentru

⁷Haralambie ROVENTA, op. cit., p. 31.

⁸*Ibidem*, p. 31.

⁹ Grigorie T. MARCU, *Viața și opera învățatului teolog neotestamentar ortodox român preot profesor Vasile Gheorghiu*, în „Mitropolia Ardealului”, Anul IV, Nr. 11-12, 1959, pp. 835-836.

scopul cu care a fost relevat lumii cuvântul dumnezeiesc. Acesta, în intenția dumnezeiască, era destinat să creeze un curent de viață nouă, Lui Dumnezeu bineplăcută și oamenilor de folos.”¹⁰

Această apropiere duhovnicească a prof. Vasile Gheorghiu de Mântuitorul Iisus Hristos și intimitatea dată doar de rugăciune dintre om și sfinți este poate punctul de plecare în realizarea unor opere teologice unice. El a fost „prieten și casnic al Lui Dumnezeu, prieten al Sfântului Apostol Pavel, prieten ai tuturor Sfinților Apostoli, ale căror scrieri le-a înțeles în adevăratul lor sens și pe care le-a explicat, le-a făcut accesibile tuturor. „Portretul preotului Dr. Vasile Gheorghiu mărginit numai la cele zise până aici, ar fi incomplet, ar fi lipsit tocmai de cea mai fermecătoare latură a sa. Dincolo de distincțiile de care s-a învrednicit a se împărtăși ca și membru al Clerului pentru ostenele sale într-un cuvânt și învățătură, stăruie în mintea tuturor celor ce l-au cunoscut, chipul de preot autentic dăltuit în înfățișarea venerabilă de totdeauna a ilustrului profesor... Ceea ce vrem să subliniem noi este doar atât: oricine a stat de vorbă barem o dată cu Profesorul Dr. Vasile Gheorghiu sau l-a văzut cel puțin cu câtă cuceritoare și neprefăcută demnitate se prezintă în lume, e cu neputință să nu fi tras concluziile impuse de teza amintită mai sus.”¹¹

Concluzionând, actualitatea operei profesorului Vasile Gheorghiu și obligația, chiar, pe care o au toți cei care doresc să aprofundeze tainele Noului Testament și o pagină unică din evoluția învățământului teologic bucovinean și românesc, vine din faptul că: „Această operă va putea fi depășită în viitor, dar oricând se va aminti în propășirea studiilor Noului Testament la noi, că prof. Gheorghiu a fost cel dintâi îndrumător al acestor studii pe făgașul adevărat, ortodox și științific. Prof. Gheorghiu va putea să asigure acestor studii noi încoronări în viitor.”¹²

Sfântul Apostol Pavel ne îndeamnă astfel: Aduceți-vă aminte de mai marii voștri care v-au greșit vouă cuvântul Lui Dumnezeu, priviți cu luare aminte cum și-au închinat viața și le urmați credința.” (*Evrei* 19,7). Această „aducere aminte” trebuie să stea la baza studierii operelor marilor noștri profesori de teologie, care, chiar dacă au fost scrise în alte timpuri, se dovedesc astăzi foarte actuale, iar în cuprinsul lor găsim răspunsuri și rezolvări la problemele actuale. De aceea am studiat opera și omul Vasile Gheorghiu pentru că: „Pilda vieții lui să ne fie nouă tuturor, celor care l-au cunoscut și prețuit, îndrumător pentru împlinirea rostului nostru pe pământ.”¹³

3. Stadiul actual al cercetării în domeniu

Profesorul Vasile Gheorghiu a fost o personalitate a epocii în care a trăit. El s-a impus atât în domeniul învățământului teologic, dar și în întregul spațiu cultural românesc și european de la sfârșitul sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea. Faptul că a fost apreciat mult de către contemporanii săi reiese din citarea, din folosirea operelor sale de către toți marii teologi care au scris opere în care au tratat probleme dezbătute, analizate și de către Vasile Gheorghiu. Studiarea

¹⁰ IDEM, *Profesorul Dr. Vasile Gheorghiu*, în *Revista Teologică*, Anul XXIX, Nr. 1, 1939, p. 13.

¹¹ *Ibidem*, p. 13.

¹² Haralambie ROVENȚA, *op. cit.*, p. 32.

¹³ Vladimir PRELIPCEANU, *op. cit.*, p. 90.

operelor sale a fost o realitate constantă a spațiului teologic românesc. Într-un studiu despre evoluția învățământului teologic românesc, prof. Gheorghe I. Drăgulin încearcă să „schițeze dezvoltarea aproape continuă ascendentă și multilaterală a teologiei românești din prima jumătate a veacului nostru și a rezultatelor majore înregistrate. În el [în acest studiu n.a.] vrem să se valorifice îndeosebi criteriul dezvoltării învățământului nostru bisericesc superior și criteriul fidelității ortodoxe, utilizat cu originalitate și spirit critic.”¹⁴ Primul dintre acești „teologi de seamă” este profesorul Vasile Gheorghiu.

Profesorul Mircea Păcurariu, în Dicționarul teologilor români, îl caracterizează astfel pe profesorul Vasile Gheorghiu: „Este considerat cel mai de seamă teolog neotestamentar român, cu lucrări temeinice de introducere și exegeză a Noului Testament, cronologie biblică, teologie biblică, etc.”¹⁵

Deși personalitatea prof. Vasile Gheorghiu este vie și astăzi și, deși, operele sale sunt comori pentru tezaurul teologic românesc, deși este menționat în toate dicționarele și lucrările care enumeră marile personalități ale învățământului teologic românesc, totuși, până astăzi nu a fost publicată nicio lucrare în care să se analizeze personalitatea marelui profesor și contribuția lui la dezvoltarea științei teologice. Mai mult, exceptând câteva din operele lui: *Introducerea în sfintele cărți ale Testamentului Nou, Sfânta Evanghelie după Mateiu cu comentariu și Epistola către Romani a Sfântului Apostol Paul, Introducere, traducere și comentariu* și altele, care sunt citate și astăzi, restul lucrărilor scrise de el rămân prea puțin cunoscute noilor generații de studenți teologi și bunilor credincioși care doresc să aprofundeze învățătura noutestamentară. Cele mai multe din operele profesorului cernăuțean se găsesc din ce în ce mai rar și mă refer la operele mari, voluminoase, care au fost publicate în tiraje mai mari. Restul studiilor, predicilor, recenziilor și articolelor diverse care au apărut majoritatea în Revista teologică *Candela*, publicată la Cernăuți, sunt aproape imposibil de găsit, pentru că au fost publicate cu un secol în urmă, într-o revistă teologică aparținând Facultății de la Cernăuți, regiune separată de Regatul României până în anul 1918. Edițiile complete ale Revistei *Candela* de la Cernăuți sunt rarități, dacă mai există. O astfel de colecție integrală a Revistei *Candela* de la Cernăuți a aparținut Î.P.S. Pimen Arhiepiscopul Sucevei și Rădăuților, dar ea a fost distrusă în incendiul din anul 2014. Din această colecție a Revistei *Candela* am avut acces la numeroase dintre studiile, predicile și recenziile profesorului Vasile Gheorghiu.

Lucrările prof. Vasile Gheorghiu nu au fost retipărite niciodată. Patriarhia Română l-a însărcinat pe preotul Ilie Chișcari să se ocupe de culegerea lucrărilor prof. Vasile Gheorghiu, în vederea republicării integrale a acestora. Acest proiect s-a oprit în octombrie 2013 când părintele Ilie Chișcari a fost omorât pe trecerea de pietoni în timp ce mergea la Sfânta Liturghie. Greutatea finalizării acestui proiect s-a accentuat și datorită distrugerii bibliotecii Seminarului Mitropolitul Dosoftei din Suceava, care conținea cea mai mare parte din lucrările profesorului bucovinean și

¹⁴ Gheorghe I. DRĂGULIN, *Teologi de seamă din prima jumătate a veacului al XX-lea*, în “Studii Teologice”, Seria a II-a, Anul XLIII, Nr. 4, 1991, p. 64.

¹⁵ Pr. Prof. Dr. Mircea PĂCURARIU, *Dicționarul teologilor români*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, p. 285.

colecția integrală a Revistei *Candela* în care se regăseau cele mai multe dintre studiile și articolele publicate de Vasile Gheorghiu.

În revistele teologice ultima mențiune despre prof. Vasile Gheorghiu a fost făcută în Ziarul *Lumina* din 29 noiembrie 2013, când s-a amintit într-un articol faptul că, la Facultatea de Teologie Dumitru Stăniloae din Iași a fost oficiată Sfânta Liturghie urmată de slujba Parastasului pentru părintele profesor Vasile Gheorghiu.

În acest context al realității contemporane se poate spune că, opera marelui profesor Vasile Gheorghiu este prea puțin cercetată și valorificată și nici exemplul personal al unui slujitor desăvârșit al Bisericii noastre care a fost Vasile Gheorghiu, nu este suficient de prezentat, de exemplificat noilor generații de slujitori ai Altarelor.

În semn de respect și apreciere pentru marele profesor, Cercul de cercetare biblică al Facultății Dumitru Stăniloae din Iași poartă numele marelui profesor Vasile Gheorghiu.

Afirm acest lucru având în vedere că, în timpurile noastre, întreaga societate românească are nevoie de exemple de oameni care au trăit așa cum trebuie să trăiască orice bun creștin. Și noile generații de preoți, slujitori ai Altarelor Bisericii Ortodoxe au nevoie de același tip de exemple de mari personalități ale lumii culturale, dar care, în același timp, au fost și smeriți slujitori desăvârșiți ai Altarului. Profesorul Vasile Gheorghiu este un exemplu desăvârșit pentru multe generații: „Puțini au fost și sunt aceia care au purtat și poartă haina preotească cu aceeași demnitate și simțul răspunderilor, ca părintele Gheorghiu. El a cinstit numele de preot așa cum au știut să-l cinstească marii Părinți din trecutul Bisericii. Sfintele slujbe pe care le săvârșesc, îndeosebi Sfânta Liturghie, cu adâncă trăire lăuntrică și cutremur sfânt, făceau o deosebită impresie asupra credincioșilor și serveau drept model pentru preoți și viitori preoți. Ca profesor la catedră părintele Gheorghiu era nu numai un vorbitor plăcut, dar și un pedagog înăscut. Era măsurat și precis, cumpănit și stăpân deplin pe materia predată. Era atât de calm și senin, încât parcă aveai impresia că liturghia este la sfântul altar. Catedra pentru părintele Gheorghiu însemna tot un fel de Altar, de la care se propovăduiesc adevărurile cele mai înalte care se adresează credincioșilor. Preotul și profesorul se impunea printr-o ținută exterioară ireproșabilă. Totdeauna sobru și corect îmbrăcat, așa cum se cuvine unui bărbat serios și de demnitate... Dragostea creștină împreună cu un puternic simț de dreptate forma substratul emotiv al personalității părintelui Gheorghiu și explică farmecul ce se revarsă din toate acțiunile și activitatea multilaterală a preotului și profesorului.”¹⁶

4. Structura tezei de doctorat

Teza de doctorat cu titlul Preotul profesor *Vasile Gheorghiu – viața și opera* este structurată în 5 capitole, fiecare dintre ele având mai multe subcapitole.

Capitolul I intitulat *Viața și opera preotului profesor Vasile Gheorghiu - o referință în studiul biblic românesc la Facultatea de Teologie de la Cernăuți*, în care am arătat care sunt originile familiei prof. Vasile Gheorghiu și modul cum și-a început el studiile, urmând Școala

¹⁶ Vladimir PRELIPCEANU, *op. cit.*, p. 81.

primară la Câmpulung Moldovenesc între 1879-1882, după care cursurile secundare le-a urmat la Gimnaziul superior greco-oriental din Suceava între anii 1882-1890. Aici și-a luat și examenul de maturitate cu care se încheiau anii de studiu gimnazial, la data de 28 iunie 1890. Interesant este faptul că, în fișa de absolvire a examenului de maturitate fiecare elev trebuie să precizeze dacă va urma studiile universitare sau nu și ce facultate va dori să urmeze. Elevul Vasile Gheorghiu a avut ca primă alegere Facultatea de Filologie, după care el a tăiat cu creionul și a scris Teologie. Într-adevăr între anii 1890-1894 va studia teologia la Cernăuți. După încă trei ani el va primi titlul de doctor în teologie, cu calificativul *magna cum laude*, după care se va pregăti pentru a deveni profesor la Facultatea de Teologie din Cernăuți studiind la Viena, Bonn, Wrocław, Freiburg, Leipzig. La 31 august 1901, proaspăt întors de la Leipzig va fi numit Docent privat (suplitor) la Facultatea de Teologie din Cernăuți, urmându-i la Catedra marelui profesor Vladimir de Repta. Până în anul 1938, timp de 37 de ani va munci la Altarul de jertfă al profesorilor teologi. În 1954 se va retrage la Cut, lângă Piatra Neamț, având deja venerabila vârstă de 73 de ani. În noiembrie 1959 va trece la Domnul, fiind înmormântat în localitatea Cut. Este de neînțeles cum o somitate a lumii universitare europene și un slujitor desăvârșit al Altarului Bisericii va trăi în ultima parte a vieții, după anul 1938 când a fost pensionat pentru limită de vârstă, deși Grigorie T. Marcu afirmă că erau mulți alți profesori care continuau să predea la catedră chiar și după împlinirea vârstei legale de pensionare, în singurătate și în sărăcie. Bătrânii din satul Cut vorbesc despre faptul că Vasile Gheorghiu a murit stând în gazdă într-o bucătărie de vară, iar după moartea soției, de multe ori primea îngrijire din partea credincioșilor doar. La moartea sa el nu a avut și nici astăzi nu are un mormânt propriu, fiind îngropat în mormântul cuscrului său, preotul Mironescu.

Tot în acest capitol, am oferit o perspectivă de ansamblu asupra Catedrei de Studiul biblic și Exegeza Testamentului Nou de la Facultatea de Teologie din Cernăuți. Pentru a ajunge la anul 1901 când Vasile Gheorghiu va fi numit docent privat pentru disciplina Studiul biblic și Exegeza Noului Testament trebuiau parcurși cei 26 de ani care se scurseseră de la înființarea Universității din Cernăuți până la venirea lui Vasile Gheorghiu. Mai trebuie amintită și strânsa legătură dintre Facultatea de Teologie și Institutul Teologic din Cernăuți. Pentru a vedea modul în care disciplina Studiului biblic și Exegeza Noului Testament a fost predată la Cernăuți, a trebuit analizată și perioada anterioară anului 1875. Astfel, am arătat că, la Cernăuți, au predat de-a lungul timpului, atât la Institutul Teologic, cât și la Facultatea de Teologie mari profesori: Ștefan Tarnovietchi, George Ianovici, Vasile Ianovici, Artemie Berariu, Casian Stratilat, Vladimir de Repta. În anul 1896 prof. Vladimir de Repta se retrage, devenind Mitropolitul Bucovinei, iar postul va fi suplinit de decanul de vârstă al Facultății de către marele profesor Eusebie Popovici. Între 1901-1938 titular al acestei Catedre biblice a fost Vasile Gheorghiu. După o pauză de doi ani, a fost numit Iustin Moisescu, iar mai apoi Nicolae Nicolăescu.

Pentru a întregi tabloul vieții marelui profesor am enumerat și titlurile lucrărilor sale. La Biblioteca Academiei Române din București sunt înregistrate un număr de 36 de lucrări, dintre care 27 au fost publicate la Cernăuți. Pe lângă lucrările de teologie prof. Vasile Gheorghiu a mai publicat recenzii și predici. Nu în ultimul rând, Profesorul Preot Vasile Gheorghiu a fost

sufletește implicat în evenimentele unirii Bucovinei cu Regatul României din 27 oct. 1918, ca mărturisitor al identității și spiritualității românești.

Capitolul II este intitulat *Isagogia nouetamentară în opera părintelui profesor Vasile Gheorghiu* și reliefează preocupările sale pentru clarificarea noțiunilor introductive în studiul cărților Noului Testament, așa cum solicită o metodologie științifică. În acest sens, am tratat șase lucrări, studii și lucrări de mari dimensiuni, în care prof. Vasile Gheorghiu tratează tema isagogie biblică. Aceste lucrări cu caracter isagogic sunt scrise respectând cele mai înalte rigori academice, pentru unele dintre ele au servit ca și lucrări de titularizare sau de înaintare în grad universitar. Fiind scrise cu această destinație, ele au fost redactate la standardele Universităților Occidentale, pentru că, până în 1818, Universitatea din Cernăuți făcea parte din mediul Universităților Occidentale, pentru că Bucovina era parte integrantă a Imperiului austro-ungar. Lucrările isagogice se încheie cu *Introducerea în Sfintele cărți ale Testamentului Nou* publicată în 1926, lucrare care este și astăzi foarte importantă pentru oricine dorește să aprofundeze studiile biblice. Despre aceasta, prof. Haralambie Roventza spunea: „Opera *Introducerea în Sfintele cărți ale Testamentului Nou* formează o încununare a întregii sale activități.”¹⁷ Prin operele isagogice scrise de el, prof. Vasile Gheorghiu a contribuit la dezvoltarea și aprofundarea învățământului teologic.

În capitolul III, de altfel și cel mai amplu în dimensiune - *Critica și hermeneutica textului biblic în cercetarea Părintelui Profesor V. Gheorghiu* - am analizat lucrările, nu multe, dar bine scrise și cu multă relevanță în contextul teologic european, al acelor timpuri, în care profesorul cernăuțean a tratat această temă. Fundamentală a fost întâlnirea în 1896 la Universitatea din Leipzig a studentului Vasile Gheorghiu cu renumitul profesor Gaspar René Gregory, ucenic și continuator al profesorului Constantin von Tischendorf. Între cei doi relația profesor-student va evolua într-o prietenie strânsă, iar roadele acestei relații au fost mai mult decât benefice pentru întreaga știință teologică. Trebuie amintit aici, că, cea mai importantă lucrare de critică scripturistică a prof. Vasile Gheorghiu, intitulată *Novum Testamentum graecum aparatu critico*, despre care același profesor V. Prelipceanu spunea: „Până a închis ochii, părintele Vasile Gheorghiu s-a preocupat mereu de îmbunătățirea ediției sale, lăsându-o în păstrarea familiei sale”¹⁸ a rămas nepublicată până astăzi. Deși este scrisă cu aproape un secol în urmă, deși cercetarea biblică a evoluat enorm în acest timp, totuși, o astfel de operă, scrisă și îmbunătățită o viață întreagă cu marele Vasile Gheorghiu, fiind rodul colaborării cu prof. Gaspar René Gregory, ar trebui publicată pentru că ea reprezintă un moment de referință în evoluția științei teologice românești și în același timp o operă teologică fundamentală.

În anul 1938, în *Autobiografia* sa publicată cu ocazia pensionării, prof. Vasile Gheorghiu mărturisea: „Dar, studiind cu amănuntul, încă nu pot zice, că ediția pregătită de mine ar fi devenit de prisos. De aceea eu continuu studiile mele în această direcțiune. Rămâne în

¹⁷*Ibidem*, p. 31.

¹⁸*Ibidem*, p. 89.

seama Domnului, ca textul grecesc al Testamentului Nou revăzut de mine să poată vedea cândva lumina zilei.”¹⁹

Lucrările cu caracter exegetic sunt cele mai numeroase în cadrul operei prof. Vasile Gheorghiu. Astfel, am analizat 11 astfel de scrieri, unele publicate sub formă de studii, publicate în revista *Candela*, iar altele fiind lucrări publicate independent. Atât cele de dimensiuni mai mici, cât și cele scrise în mai multe volume tratează într-un mod magistral aspectele exegetice analizate. Chiar dacă a scris doar despre Magii prezenți la Nașterea Mântuitorului, chiar dacă a tratat din punct de vedere exegetic un scurt paragraf evanghelic sau chiar dacă a tratat o întreagă scriere noutestamentară, valoarea acestor opere este inegalabilă, mai ales că, analizând unele cărți ale Sfintei Scripturi, prof. Vasile Gheorghiu a făcut și traducerea sa proprie din originalul grecesc, în limba română, traducere de o mare valoare, dat fiind că el a fost un bun cunoscător al limbii grecești și un mare profesor de teologie biblică.

În scopul de a particulariza metoda sa de exegeză la textul scripturistic, un subcapitol l-am rezervat exegezei rugăciunii „Tatăl nostru”, expusă în cartea *Așa să vă rugați*. Deși este o lucrare cu caracter exegetic, prin care prof. Vasile Gheorghiu aduce lămuriri, explicații profunde textului de la *Matei 6, 5-18*, totuși forma în care a fost scris diferă de restul lucrărilor pur exegetice. Acest studiu, această interpretare a rugăciunii *Tatăl nostru* este o lucrare intimă, fără nicio notă bibliografică, izvorâtă doar din inima profesorului: „Rugăciunea este înălțarea și graiul nostru către Dumnezeu față de care nutrim cele mai vii sentimente de dragoste și alipire, supunere și devotament. Când sufletul nostru ar fi lipsit de aceste sentimente, rugăciunea noastră nu ar mai fi ceea ce trebuie să fie... mai mult decât milostenia ne arată rugăciunea de care sentimente este pătrunsă și călăuzită inima omului.”²⁰

Un aspect deosebit de important al vieții marelui profesor bucovinean este cel în care noi îl descoperim ca fiind nu doar un erudit, un slujitor al catedrei universitare, ci, în același timp, îl aflăm ca pe un smerit slujitor al altarului Bisericii. Ca și slujitor participa cu mare dragoste la slujbele Bisericii și predica cu multă ardoare. Un număr de 20 de predici și alte 4 discursuri ocazionale au fost publicate în revista *Candela* pentru a servi ca model tuturor preoților. În memoria locuitorilor din Cut, unde Vasile Gheorghiu a slujit timp de 5 ani și a predicat, se păstrează vie amintirea acelor momente de delectare duhovnicească, când el predica. Părintele Grigorie T. Marcu spunea: „Este de-a dreptul impresionantă bucuria cu care profesorul dr. Vasile Gheorghiu se arăta întotdeauna gata să predice.”²¹

Din analiza acestor predici și discursuri ocazionale vedem că, bogăția de informații și profunzimea lor, regăsite în fiecare pagină din studiile marelui profesor le corespunde simplitatea și armonia regăsite în predicile sale, astfel încât și astăzi, după un secol ele pot fi rostite în Biserică păstrându-și aceeași prospețime duhovnicească și fiind hrană spirituală pentru sufletele credincioșilor.

¹⁹ Vasile GHEORGHIU, *Autobiografie*, în „Candela”, Volum omagial, Anul XLIX, Nr. 1-2, 1938, p. 13.

²⁰ IDEM, *Așa să vă rugați*, Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți, 1927, p. 1.

²¹ Grigorie T. MARCU, *Profesorul dr. Vasile Gheorghiu*, în „Revista Teologică”, Anul XXIX, Nr. 1, 1939, p. 13.

Nu în ultimul rând, cel despre care s-a spus că a fost „suprema mândrie a Facultății de Teologie ortodoxă de la Universitatea din Cernăuți și una din gloriile Teologiei ortodoxe române de totdeauna”²² era o persoană conectată la mediul teologic universitar. El studia cu foarte multă atenție tot ce scriau ceilalți teologi români și occidentali. Unele dintre aceste lucrări erau citate de el, iar altele primeau unele corecturi sau unele completări care se impuneau. Chiar dacă a publicat un număr de 15 recenzii ale unor lucrări scrise de mari profesori de teologie, colegi cu dumnealui, Vasile Gheorghiu și-a păstrat spiritul critic, iar recenziile lui sunt adevărate scrieri de prezentare și de desăvârșire, unde a fost cazul, a lucrărilor respective. Profesorul Vladimir Prelipceanu spune că: „Recenziile Părintelui Gheorghiu se disting prin simțul de obiectivitate și prin aprecierea judicioasă.”²³ Un aspect unic pentru începutul sec. al XX-lea în știința teologică românească, regăsit în scrierile profesorului Vasile Gheorghiu este tratarea problemelor de critică a textului scripturistic.

Capitolul IV - *Teme dogmatice în orizontul teologic Al Profesorului Preot Vasile Gheorghiu* – reprezintă o analiză a lucrărilor de teologie dogmatică ale profesorului Vasile Gheorghiu. Acest domeniu al teologiei biblice a fost unul foarte drag profesorului, el mărturisind că „teologia biblică este floarea studiilor biblice”²⁴ Am încadrat în capitolul de teologie biblică trei studii, apărute între anii 1928-1935, în perioada de maturitate teologică a profesorului, nu mari ca și volum, dar foarte importante pentru știința teologică. În analiza lucrărilor de teologie biblică scrise de profesorul cernăuțean se poate vedea o oarecare influență a teologiei romano-catolice asupra modului său de gândire. Această influență este explicabilă prin faptul că el a fost format ca și student la Cernăuți, iar profesorii de acolo erau studiați în Occident, mai târziu și-a desăvârșit studiile tot în Occident la Universități romano-catolice și protestante. Toate acestea au putut să-l influențeze pe marele Vasile Gheorghiu, dar trebuie amintit aici părintele Haralambie Roventă, care spunea că: „Părintele Gheorghiu a fost cel dintâi îndrumător al acestor studii pe făgașul adevărat, ortodox și științific.”²⁵

Capitolul V - *Noțiuni de cronologie, calendaristică și calcul pascal reflectate în opera Profesorului Vasile Gheorghiu* - este o actualizare a problemei calendarului din 1923 la care Părintele Profesor Vasile Gheorghiu a participat efectiv. În vasta operă a părintelui V. Gheorghiu se regăsesc și lucrări de cronologie, calendaristică și calcul pascal, predici și discursuri ținute în diferite ocazii, recenzii, lucrări privind critica textului scripturistic, lucrări de teologie biblică, lucrări isagogice și lucrări în care el analizează strict anumite probleme (Magii din Betleem, Francmasoneria). În încercarea de a grupa tematic opera profesorului Vasile Gheorghiu m-am folosit de modul de abordare a altor mari profesori care au scris despre el: Grigorie T. Marcu, Vladimir Prelipceanu, Ștefan Slevoacă, Gheorghe I. Drăgulin, M. Păcurariu, V. Mihoc.

²² *Ibidem*, p. 10.

²³ Vladimir Prelipceanu, *op. cit.*, p. 88.

²⁴ Grigorie T. Marcu, *Viața și opera învățatului teolog neotestamentar ortodox român, preot profesor Vasile Gheorghiu*, p. 841.

²⁵ Haralambie Roventă, *op. cit.*, p. 32.

Problemele calendaristice au frământat profund societatea în anii 1920-1930. Pe de o parte, la nivel științific, era evident că vechiul calendar iulian avea minusurile lui care se acumulaseră în cei 1900 de ani de la impunerea lui. Nici reforma gregoriană nu rezolvase pe deplin problema calendarului, mai ales că erau și probleme confesionale vis-a-vis de acceptarea sau respingerea acestui calendar. Un alt factor care făcea mari presiuni pentru modificarea vechiului calendar este Societatea Națiunilor. România era membră a acestei Societăți a Națiunilor sau Liga Națiunilor din anul 1919. Începând cu anul 1921, când Nicolae Titulescu a fost numit permanent la Societatea Națiunilor, la Geneva, relația dintre Regatul României și Liga Națiunilor va fi foarte strânsă, dat fiind că N. Titulescu a fost timp de 2 ani Președintele acestei organizații. Liga Națiunilor reprezenta vocea mediului financiar-bancar mondial care ar fi dorit acceptarea unui calendar civil care să corespundă mai bine intereselor financiare. Presiunea pusă pe Biserica Ortodoxă Română era foarte mare. Lucrările de calendaristică, cronologie și calcul pascal scrise de prof. Vasile Gheorghiu vor reprezenta tot atâtea răspunsuri foarte bine argumentate științific și teologic pe care Biserica noastră le-a oferit Ligii Națiunilor pentru rezolvarea problemelor calendaristice .

Altă problemă rezolvată de prof. Vasile Gheorghiu a fost cea a stabilizării datei Paștelui. Aceeași Societate a Națiunilor cerea insistent ca întreaga lume creștină să serbeze Paștele la o dată fixă, care să nu încurce prea mult calendarul financiar-bancar. Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române prin Patriarhul Miron Cristea își cere prin adresa nr. 1308 din 9 septembrie 1930, prof. Vasile Gheorghiu un răspuns la scrisoarea trimisă de Liga Națiunilor tuturor țărilor membre, referitor la problema calendarului și a datei serbării Paștelui: Vaticanul, Patriarhia Ecumenică și Bisericele protestante se exprimaseră deja față de cerințele Ligii Națiunilor. Dar nimeni nu îndrăznise să dea un răspuns clar, conform cu învățătura Bisericii. Dar, în 20 septembrie 1931 prof. Vasile Gheorghiu trimite Sfântului Sinod raportul său, iar Biserica Ortodoxă Română este singura care a luat atitudine fermă, pe baza celor scrise de profesorul cernăuțean, împotriva proiectelor calendaristice ale Ligii Națiunilor.

Studiile calendaristice ale prof. Vasile Gheorghiu au avut rol hotărâtor și în perioada îndreptării calendarului de către Biserica Ortodoxă Română: „Ca membri ai Sfintei noastre Biserici, care din pronia cerului stă astăzi în fruntea ortodoxiei, noi am dori, ca reforma noastră să fie îndeajuns de apreciată și din partea Bisericilor surori, așa după cum merită să fie acceptată din partea lor. Dar dacă acestea în prezent încă nu sunt în situațiunea ca să o facă, atunci noi ne rugăm fierbinte cerului, ca Domnul să binevoiască a-i lumina pe dânșii, ca doară ar recunoaște cu un ceas mai curând necesitatea și calitățile superioare ale reformei calendaristice pe care au făcut-o.”²⁶

Anexa conține titlul și cuprinsul celor mai importante opere ale Părintelui Profesor Vasile Gheorghiu.

²⁶ Vasile Gheorghiu, *Sfintele Paști și reforma calendaristică ortodoxă română*, Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți, 1929, p. 81.

5. Metodele de cercetare utilizate

Obiectivul central al lucrării de față îl constituie prezentarea operei Părintelui Profesor Vasile Gheorghiu ca punct de referință în cercetarea biblică noutestamentară românească, folosind o metodologie adecvată de cercetare a acesteia. De aceea, am prezentat metodele, tehnicile și procedeele folosite în cadrul acestui demers științific. Utilizând ca punct de referință abordarea științifică biblică, voi folosi metodele specifice cercetării de acest gen:

a) *Metoda exegetico-hermeneutică*: prin care s-au interpretat în perspectivă biblică și dogmatică unele opere și studii ale Părintelui V. Gheorghiu cu referire la anumite pasaje biblice.

b) *Metoda istorică*: prin care s-a încercat contextualizarea metodologiei științifice aplicate de Părintele Vasile Gheorghiu în cercetarea biblică românească.

c) *Metoda sistematică*: prin care am urmărit să pun în evidență teologia textelor biblice din Noul Testament, conform hermeneuticii Părintelui V. Gheorghiu la acestea.

Ca instrumentar de lucru exegetic am folosit în mod special operele Părintelui Profesor Vasile Gheorghiu în scopul de a edifica contribuția sa incontestabilă la dezvoltarea cercetării biblice în spațiul românesc.

BIBLIOGRAFIE

1. *The Greek New Testament*, United Bible Societies, New York-London-Edinburgh-Amsterdam-Stuttgart, 1993.
2. Alfred RAHLFS (Ed.), *Septuaginta. Id est Vetus graece iuxta LXX interpretes*, Deutsche Bibelgesellschaft, Stuttgart, 2004.
3. B. ALAND, K. ALAND, J. KARAVIDOPOULOS, C.M. MARTINI & B.M. METZGER (Eds.), *The Greek New Testament*, United Bible Societies New York, 1993.
4. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a PF Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodox Române, București, 2013.
5. CLEMENT ALEXANDRINUL, *Pedagogus*, în *Patrologia Graeca* 8, D. Nicolai Le NOURRY, Turnholti, 1921.
6. CLEMENT ROMANUL, *Liturgia*, în *Patrologia Graeca* II, J. -P. MIGNE (Ed.), Paris, 1886.
7. EUTHYMIU ZIGABEN, *Euthymii Expositio in Matthaeum*, în *Patrologia Graeca* 129, J. P. MIGNE, Paris, 1864.
8. FER. AUGUSTIN, *Confessionum libri XIII*, în *Patrologia Latina* 32, J. P. Migne, Paris, 1841.
9. FERICITUL IERONIM, *Commentaria in Epistolam ad Philemonem*, în *Patrologia Latina* 26, J. P. Migne, Paris, 1845.

10. FERICITUL IERONIM, *Liber de Viris illustribus*, col. 646, în *Patrologia Latina* 23, J. P. Migne, Paris, 1845.
11. ORIGEN, *Commentaria in Epistolam B. Pauli ad Romanos*, în *Patrologia Graecae* 14, J. P. Migne, Paris, 1862.
12. ORIGEN, *Commentaria in Evangelium secundum Matthaeum (e tom. I, II, VII, X-XVII)*, în *Patrologia Graecae* 13, J. P. MIGNE, Paris, 1862.
13. Sf. CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Comentariu la Evanghelia Sfântului Ioan*, în *Scrieri. Partea a patra*, colecția *Părinți și Scriitori Bisericești* 41, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000
14. Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, Editura Pelerinul Român, Oradea, 2005
15. Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Homiliarum in Matthaeum continuatio*, în *Patrologia Graecae* 58, J. P. MIGNE, Paris, 1862.
16. Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Matei*, Colecția *Părinți și Scriitori Bisericești* 23, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994
17. Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Epistolele pauline. Omilii la Epistola către Romani a Sfântului Apostol Pavel*, Editura Christiana, București, 2005
18. Sf. IOAN GURĂ DE AUR, *Omilii la Romani*, Editura Christiana, București, 2005
19. Sf. IUSTIN MARTIRUL ȘI FILOSOFUL, *Dialogul cu iudeul Tryfon*, în *Apologeți de limba greacă*, traducere și note de Pr. Prof. Olimp N. Căciulă, colecția *Părinți și Scriitori Bisericești* 2, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1980
20. Sf. TEOFILACT AL BULGARIEI, *Enarratio in Evangelium S. Matthaei*, în *Patrologia Graecae* 123, J. P. MIGNE, Paris, 1864.
21. Sf. VASILE CEL MARE, *Regulae brevius tractate*, în *Patrologia Graecae* 31, J. P. Migne, Paris, 1885
22. *A Concise Greek-English Dictionary of the New Testament*, Barclay M. NEWMAN JR. (Ed.), Hendrickson Publishers, 2003.
23. *Dictionar Biblic*, traducere din limba franceza de Constantin MOISA, vol. 2, Editura Stephanus, Bucuresti 1997.
24. *Dictionary of New Testament Background*, Craig A. EVANS, Stanley E. PORTER (Eds.), InterVarsity Press, Leicester, 2000.
25. *Dictionary of the Later New Testament & Its Developments*, Ralph P. MARTIN and Peters H. DAVIDS (Eds.), InterVarsity Press, Downers Grove, 1997.
26. *Dictionary of Paul and his Letters, A Compendium of Contemporary Biblical Scholarship*, edited by Ralph P. Martin, Gerald F. Hawthorne, Daniel G. Reid, Editura Inter-varsity, 1993.
27. *Dicționar Biblic*, J. D. DOUGLAS (Ed.), traducere de Liviu Pop, John Tipei, Societatea Misionară Română Editura „Cartea Creștină”, Oradea, 1995.

28. *Eerdmans Dictionary of the Bible*, David Noel FREEDMAN (Ed.), William B. Eerdmans Publishing Company, Cambridge, 2000
29. *Harper Collins Bible Dictionary, Revised Edition*, Paul J. ACHTEMEIER (Ed.), Harper San Francisco, New York, 1996.
30. KITTEL, Gerhard (Ed.), *Theological Dictionary of the New Testament*, Translated by Geoffrey W. Bromiley, Eerdmans, Grand Rapids, 1976.
31. REID, G. Daniel, *Dicționarul Noului Testament*, Casa Cărții, Oradea, 2008.
32. *The Anchor Bible Dictionary*, Volume 6, David Noel FREEDMAN (Ed.), Doubleday, London, 1992
33. *The New Unger's Bible Dictionary*, R.K. Harrison (Ed.), Moody Press, Chicago, 1996
34. *Vine's Complete Expository Dictionary of Old and New Testament Words*, Thomas Nelson Inc., Nashville 1996.
35. AGOURIDIS, Savvas, *Comentariu la Apocalipsă*, traducere de Pr. dr. Constantin Coman, Editura Bizantină, București, 1997.
36. ALBRIGHT, W. F. and C.S. MANN, *Matthew. Introduction, Translation and Notes*, Doubleday & Company, Inc., Garden City, 1971.
37. *Ancient Christian Commentary on Scripture, New Testament II: Mark*, Thomas C. Oden & Christopher A. HALL (Eds.), IVP Academic, 2005.
38. *Ancient Christian Commentary on Scripture, New Testament III: Luke*, Thomas C. ODEN & Arthur A. JUST JR. (Eds.), InterVarsity Press, Illinois, 2005.
39. BARTH, Karl, *The Epistle to the Romans*, Oxford University Press, 2001.
40. BEASLEY-MURRAY, George R., *World Biblical Commentary*, Volume 36: *John*, Word Books Publisher, Waco, Texas, 1987.
41. BLOUNT, Brian K., *Revelation. A Commentary*, Westminster John Knox Press, Kenuky, 2009.
42. BOCK, Darrell L., *Luke. Volume 2: 9,51-24,53*, Baker Exegetical Commentary on the New Testament, Baker Books, Grand Rapids, 1996.
43. BROCKHAUS, Rudolf, „Înderptățiți prin credință”. *Explicații asupra Epistolei către Romani*, 2011
44. BROWN, Raymond E., *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, Volumul VII: *Literatura paulină*, Galaxia Gutenberg, 2007
45. BROWN, Raymond E., *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, Volumul VIII: *Evangelheliile sinoptice*, Galaxia Gutenberg, 2007
46. BROWN, Raymond E., Joseph A. FITZMYER, Roland E. MURPHY, *Introducere și comentariu la Sfânta Scriptură*, Volumul IX: *Literatura ioaneică*, Galaxia Gutenberg, 2007.
47. BURTON, E. D., *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Galatians*, 1962.
48. COLE, R. A., *The Epistle of Paul to the Galatians*, Tyndale New Testament Commentaries, 1965.

49. CRANFIELD, C.E.B., *The Gospel According to Saint Mark. An Introduction and Commentary*, Cambridge University Press, 2000.
50. EADIE, J., *Commentary on the Epistle of Paul to the Galatians*, 1977.
51. FITZMYER, Joseph A., *The Gospel According to Luke (X-XXIV). Introduction, Translation and Notes*, Doubleday & Company, Inc., Garden City, 1985.
52. FRANCE, R. T., *Matei. Introducere și comentariu*, Editura Scriptum, Oradea, 2008
53. FRANCE, R. T., *The Gospel of Mark. A Commentary on the Greek Text*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 2002.
54. HAGNER, Donald A., *World Biblical Commentary. Volume 33b: Matthew 14-28*, Word Books Publishers, Dallas, 1995.
55. HENDRICKSEN, W., *Exposition of Galatians*, New Testament Commentary, 1968.
56. KARAVIDOPOULOS, Ioannis, *Evangelhia după Marcu*, traducere de Drd. Sabin Preda, Editura Bizantină, București, 2001.
57. LINCOLN, Andrew T., *Word Biblical Commentary, Volume 42: Ephesians*, Word Books Publisher, Dallas, 1990.
58. LUZ, Ulrich, *The Theology of the Gospel of Matthew*, Cambridge University Press, 1995.
59. MANN, C.S., *Mark. A New Translation with Introduction and Commentary*, Doubleday, New York, 1986.
60. MARCUS, Joel, *Mark. A New Translation with Introduction and Commentary*, The Anchor Bible, New York, 1999.
61. MIHOC, Pr. prof. dr. Vasile, *Sfânta Evangelhia de la Ioan. Introducere și comentariu*, Volumul I, Teofania, Sibiu, 2003.
62. MOO, Douglas, *New International Commentary on the New Testament. The Epistle to the Romans*, Eerdsman's Publishing Co., Grand Rapids, 1996.
63. MORRIS, Leon, *The Book of Revelation. An Introduction and Commentary*, William B. Eerdmans Publishing Company, Grand Rapids, 2002.
64. OSBORNE, Grant R., *Revelation. Baker Exegetical Commentary on the New Testament*, Baker Academic, Grand Rapids, 2002.
65. PAINTER, John, *Mark's Gospel. Worlds in Conflict*, Routledge, London and New York, 1997.
66. PHILIPS, John, *Exploring Revelation. An Expository Commentary*, Kregel Publications, Grand Rapids, 1987.
67. RAMSAY, W. M., *A Historical Commentary on St. Paul's Epistle to the Galatians*, 1978.
68. RICHES, John, *Galathians Through the Centuries*, Wiley-Blackwell Publication, 2013.
69. TELFORD, W. R., *The Theology of the Gospel of Mark*, Cambridge University Press, 2002.
70. *The Gospel According to John (I-XII). Introduction, translation, and notes by Raymond E. Brown, S.S.*, The Anchor Bible, Doubleday, London, New York, Toronto, Sydney, 1966.

71. *The Gospel According to John (I-XII). Introduction, translation, and notes by Raymond E. Brown, S.S.*, The Anchor Bible, Doubleday, London, New York, Toronto, Sydney, 1966
72. *The Gospel of Mark. The New International Greek Testament Commentary*, Howard MARSHALL and Donald A. HAGNER (Eds.), William B. Eerdmans Publishing Company, The Paternoster Press, Carlisle, 2002.
73. TOFANĂ, Stelian, *Introducere în studiul Noului Testament, Volumul II: Evangheliile după Matei și Marcu. Documentul Quelle*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.
74. TOFANĂ, Stelian, *Introducere în studiul Noului Testament. Volumul III: Evangheliile după Luca și Ioan*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001.
75. GHEORGHIU, Vasile, *Adresanții epistolei către Galateni*, în “Candela”, Anul XXIII, Nr. 1, ianuarie 1904.
76. GHEORGHIU, Vasile, *Autobiografie*, în “Candela”, Anul XLIX, Nr. 1-12: *Volum omagial închinat Înalt Prea Cucerniciei Sale Părintelui Arhipresviter Mitrofor Dr. Vasile Gheorghiu*, 1938
77. GHEORGHIU, Vasile, *Bunavestire*, în “Candela”, Anul XXXIV, Nr. 1-2, 1923.
78. GHEORGHIU, Vasile, *Ce hotărăște Sfântul Apostol Paul cu privire la căsătoria preoților*, în “Candela”, Anul XXX, Nr. 8, 1911.
79. GHEORGHIU, Vasile, *Introducerea în Sfintele cărți ale Testamentului Nou*, Tipografia “Mitropolitul Silvestru”, Cernăuți, 1929.
80. GHEORGHIU, Vasile, *Împărăția de mii de ani și Lupta cea mai de pe urmă*, Cernăuți, 1928, Institutul de Arte grafice și Editura Glasul Bucovinei.
81. GHEORGHIU, Vasile, *La început era Cuvântul*, în Rev. *Candela*, Anul L, LI, LII, 1939, 1940, 1941, Cernăuți, 1942.
82. GHEORGHIU, Vasile, *La mormântul lui Dimitrie Onciu*, în “Candela”, Anul XXXIV, 1923, Nr. 1-2.
83. GHEORGHIU, Vasile, *Predică la Tăierea capului Sfântului Ioan Botezătorul*, în “Candela”, Anul XLVI, Nr. 1-12, 1935.
84. GHEORGHIU, Vasile, *Predică pentru Duminica a 12-a după Rusalii*, în Rev. “Candela”, Anul XLVII, Nr. 1-12, 1936.
85. GHEORGHIU, Vasile, *Problema calendarului*, Tiparul Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1937.
86. GHEORGHIU, Vasile, *Anul și ziua morții Domnului nostru Iisus Hristos*, Rev. “Candela”, 1925.
87. GHEORGHIU, Vasile, *Așa să vă rugați*, Tipografia “Mitropolitul Silvestru”, Cernăuți, 1927.
88. GHEORGHIU, Vasile, *Autobiografie*, în “Candela”, Anul XLIX, nr. 1-12, 1938
89. GHEORGHIU, Vasile, *Biserica Sfântului Mormânt*, Editura Glasul Bucovinei, Cernăuți, 1939.
90. GHEORGHIU, Vasile, *Ceva despre Magii care s-au închinat Mântuitorului*, în “Candela”, Anul XXXII, 1913.

91. GHEORGHIU, Vasile, *Conferința a doua est-vestică a teologilor*, în “Candela”, Anul XLI, 1930.
92. GHEORGHIU, Vasile, *Critica nouilor proiecte de reformă calendaristică propusă de Societatea Națiunilor*, Ed. Institutului de Arte grafice, Cernăuți, 1931.
93. GHEORGHIU, Vasile, *Cuvântare la parastasul profesorului Dr. T. Tarnavski*, în “Candela”, Anul XLIV, Nr. 1-12, 1933
94. GHEORGHIU, Vasile, *Din amintirea zilelor mari*, în volumul *Unirea Bucovinei (27 oct. 1918 – 27 oct. 1933)*, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, Cernăuți, 1934.
95. GHEORGHIU, Vasile, *Discurs de inaugurare al cursurilor din Testamentul Nou*, în “Candela”, Anul XXXVI, 1925.
96. GHEORGHIU, Vasile, *Discurs la punerea pietrei de temelie a Bibliotecii Universității “Regele Carol al II-lea” în ziua de 24 octombrie 1937*, în “Candela”, Anul XLXIII, 1937
97. GHEORGHIU, Vasile, *Epistola către Romani*, Ed. Societatea tipografică bucovineană, Cernăuți, 1923.
98. GHEORGHIU, Vasile, *Epistola lui Iuda. Introducere și comentariu*, Editura Societatea tipografică bucovineană, Cernăuți, 1911.
99. GHEORGHIU, Vasile, *Idea de împăcare și mântuire la noi, la romano-occidentali și la protestanți*, în „Candela”, anul XLVI, Nr. 1-12, 1935.
100. GHEORGHIU, Vasile, *Introducere în Sfintele Cărți ale Testamentului Nou*, Cernăuți, 1929.
101. GHEORGHIU, Vasile, *Noui probleme privitoare la limba greacă a cărților Noului Testament*, în “Candela”, Anul XXXV, Nr. 9-10, 1924.
102. GHEORGHIU, Vasile, *Predică de sfinții trei ierarhi*, ținută în biserica seminarială din Cernăuți la data de 30 ianuarie 1907, în “Candela”, Anul XXX, Nr. 2, 1911.
103. GHEORGHIU, Vasile, *Predică la Duminica a 3-a după Paști*, în “Candela”, Anul XXXIV, 1923.
104. GHEORGHIU, Vasile, *Predică la sărbătoarea Intrării Maicii Domnului în Biserică*, în “Candela”, Anul LV, Nr. 9-10, 1924.
105. GHEORGHIU, Vasile, *Problema mântuirii noastre*, în “Candela”, Nr. 4-6, 1928.
106. GHEORGHIU, Vasile, *Raportul general între cele trei evanghelii dintâi sau Problema sinoptică*, în “Candela”, Anul XXXIV, Nr. 1-2, 1923.
107. GHEORGHIU, Vasile, *Recenzii*, în “Candela”, Anul L, LI, LII, 1939, 1940, 1941.
108. GHEORGHIU, Vasile, *Recenzii*, în “Candela”, Anul XL, 1929.
109. GHEORGHIU, Vasile, *Recenzii*, în “Candela”, Anul XLV, 1934.
110. GHEORGHIU, Vasile, *Recenzii*, în “Candela”, Anul XLI, 1928.
111. GHEORGHIU, Vasile, *Recenzii*, în “Candela”, Anul XXXV, Nr. 7-8, 1924.
112. GHEORGHIU, Vasile, *Recenzii*, în “Candela”, Nr. 1-2, Anul XXXVIII, 1927
113. GHEORGHIU, Vasile, *Recenzii*, în “Candela”, ”, Anul XLI, 1930.
114. GHEORGHIU, Vasile, *Reforme recente pe terenul criticii textului cărților Noului Testament*, în *Rev. Candela*, Anul XXVIII, Nr. 1-12, 1909.

115. GHEORGHIU, Vasile, *Reforme recente pe terenul criticii textului cărților Testamentului Nou*, în Revista "Candela", Anul XX, Nr. 2, 1909.
116. GHEORGHIU, Vasile, *Sfânta Evanghelie după Mateiu cu comentariu*, Tipografia Mitropolitul Silvestru, Cernăuți, 1925.
117. GHEORGHIU, Vasile, *Sfântul Apostol Paul. Viața și activitatea sa*, Editura Societatea tipografică bucovineană, Cernăuți, 1909.
118. GHEORGHIU, Vasile, *Sfintele Paști și reforma calendaristică «Ortodoxă Română»*, în "Candela", 1921.
119. GHEORGHIU, Vasile, *Tradiția despre Apostolul și Prezbiterul Ioan până la Eusebiu al Cezareei*, Cernăuți, 1911.
120. ABRUDAN, Pr. Prof. Dumitru, „Un capitol din teologia biblică vechi-testamentară: moartea, nemurirea sufletului, judecata și viața viitoare”, în *Mitropolia Ardealului*, an. IV (76), nr. 3, 1994.
121. AGAMBEN, Giorgio, *Timpul care rămâne. Un comentariu al Epistolei către Romani*, traducere de Alex Cistelean, Editura Tact, 2009.
122. ALAND, Kurt, *Synopsis of the Four Gospels*, American Bible Society, New York, 1975.
123. ALLEN, O., *Reading the Synoptic Gospels: Basic Methods for Interpreting Matthew, Mark, and Luke*, Chalice Press, St. Louis, 2000.
124. ANANIA, Bartolomeu, *Biblia comentată – Noul Testament*, Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1993.
125. ANDRUTSOS, Hristu, *Simbolistica*, Editura Centrul Mitropolitan al Olteniei, Craiova, 1955
126. ANGHELESCU, George, *Timp și dincolo de timp. Considerații din antropologia patristică clasică răsăriteană*, Editura Universității din București, București, 1997.
127. *Anuarul Universității Cernăuți pentru anul de studii 1937-1938*, Cernăuți, 1938.
128. *Anuarul Universității din Cernăuți pentru anii de studii 1933-1934, 1934-1935, 1935-1936*, Cernăuți, 1937.
129. ATTERIDGE, H. W., *Reflection on Research into Q*, în „Semeia”, Vol. 55, 1991.
130. AUNE, David E., „Historical Criticism”, în *The Blackwell Companion to New Testament*, David E. AUNE (Ed.), Wiley-Blackwell, 2010.
131. AUNE, David E., „Literary Criticism”, în *The Blackwell Companion to New Testament*, David E. AUNE (Ed.), Wiley-Blackwell, 2010.
132. BANU, Doctorand Emanuel, *Importanța Sfintelor Taine în creșterea noastră în Hristos*, în „*Studii Teologice*”, seria a II-a, anul XXVIII, nr. 7-10, București 1976
133. BARR, J., *The Semantics of Biblical Language*, Oxford 1961
134. BARRETT, C. K., *Q: A reexamination*, în *Ephremides Theological Lovanienses*, Vol. 54, 1983.
135. BAUCKHAM, R. *Jude, 2 Peter*, în „Word Biblical Commentary”, 50, 1983
136. BÂRSĂNESCU, Ștefan, *Pagini nescrise din istoria culturii românești, (sec. X-XVI)*, București, 1971.

137. BÂRSĂNESCU, Ștefan, *Școala greco-slavo-românească de la mănăstirea Putna*, în „Revista de Pedagogie”, anul XV (1966), nr. 6, p. 20-31.
138. BECKER, O., „Faith”, în O. Michel, C. Brown (ed.), *The New International Dictionary of New Testament Theology*, vol. 1, 1975
139. BELU, Pr. Prof. D., „Împărăția lui Dumnezeu și Biserica”, în *Studii Teologice*, anul VIII, nr. 9-10, 1956.
140. BLACK, David Alan, *Rethinking the Synoptic Problem*, Baker Academic, 2001.
141. BLAISING, Craig, „New Creation Eschatology and Its Ethical Implications”, în *Ethics and Eschatology*, Corneliu C. Simuț (Ed.), Emanuel University Press, Cluj-Napoca 2011, pp. 7-24
142. BLOOMBERG, Craig, *The Historical Reliability of the Gospels*, Inter Varsity Press, England, 1987.
143. BRANDSCHEID, Friedericus, *Novum Testamentum graece et latine*, Friburgi Brisgoviae, 1901.
144. BRAY, G., *James, 1–2 Peter, 1–3 John, Jude*, în *Ancient Christian Commentary on Scripture: New Testament 11*, InterVarsity, 2000
145. BRECK, Pr. prof. dr. John, *Sfânta Scriptură în Tradiția Bisericii*, Editura Patmos, Cluj-Napoca, 2003
146. BRIA, Ion, *Iisus Hristos Dumnezeu Mântuitorul. Hristologia*, în *Studii Teologice*, seria a II-a, Anul XLIII, Nr. 2, 1991.
147. BRIA, Ion, *Spațiul nemuririi sau eternizarea umanului în Dumnezeu*, Ed. „Mitropoliei Moldovei și Bucovinei”, Iași, 1994.
148. BRIA, Pr. prof. dr. Ion, „Eshatologia sau lumea viitoare”, în *Ortodoxia*, anul XLVII, nr. 1-2, 1995, pp. 61-101.
149. BROWN, J., *An Exposition of the Epistle of Paul the Apostle to the Galatians*, 1981.
150. BULGAKOV, Serghei, *Ortodoxia*, trad. Nicolae Grosu, Editura Paideia, București, 1997
151. CARAGOUNIS, Chrys C., *The Development of Greek and the New Testament*, Wissenschaftlich Untersuchungen zum Neuen Testament 167, Mohr Siebeck, Tübingen, 2004.
152. CATCHPOLE, David R., „Sorce, Form and Redaction Criticism of the New Testament”, în *Handbook to Exegesis of the New Testament*, Stanley E. PORTER, Brill, Leiden, 1997.
153. CĂRUNTU, Mhai-Aurelian, *Bucovina în al doilea Război Mondial*, Iași, 2004.
154. CÂNDEA, R., *Mitropolitul Vladimir de Repta*, în “Candela”, anul XXXV, 1924.
155. CHARLES, J. D. *Literary Strategy in the Epistle of Jude*. University of Scranton Press, 1993.
156. CHARLES, Robert, *Doctrina vieții de apoi în Israel, în iudaism și în creștinism*, Editura Herald, București, 2009.
157. CHESTER, A., and R. Martin. *The Theology of the Letters of James, Peter, and Jude*, New Testament Theology, Cambridge University Press, 1994.
158. CHIRICUȚĂ, Pr. Petre, *Parusia sau despre a doua venire*, București, 2001.

159. CÎNDEA, Pr. Prof. Spiridon, „Cultul creștin și unitatea Bisericii lui Iisus Hristos”, în *Ortodoxia*, anul XV (1963), nr. 3-4.
160. COJOCARU, Constantin C., *Daniil Vlahovici – Episcop al Bucovinei*, în „Analele Bucovinei”, anul VII (2000), nr. 1, p. 43-70 și nr. 2.
161. CORNÎTESCU, Pr. Prof. Dr. Constantin, *Catedra de Studiu biblic al Noului Testament*, în „Studii Teologice”, anul XXXIII (1981), nr. 7-10.
162. COTOS, Dr. Nicolae, *Întâiul Congres de Teologie ortodox*, în „Candela”, anul XLVII, 1936.
163. COTOS, N., *Inaugurarea festivă a cursurilor la Facultatea de Teologie din Suceava*, în „Cuvântul Preoțesc”, anul VII, 1940.
164. *Cronica anului de studii 1940/1941*, în „Cuvântur Preoțesc”, anul IX (1942), nr. 1-2.
165. DAN, Dimitrie, *Rolul preoțimii bucovinene în menținerea românismului de la robirea (1775) la desrobirea Bucovinei (15/XI 1918), un adaos la istoria Bisericii române*, Cernăuți, Tipografia Mitropolitul Silvestru, 1925.
166. DANIEL, Constantin, Dr., „Irodienii” *denumire a esenienilor în Noul Testament*, în *Rev. Studii Teologice*, Nr. 7-8, 1970.
167. *Dl. Dr. Vladimir de Repta*, în „Candela”, anul XXI, 1902.
168. DRĂGULIN, Pr. dr. Gheorghe, *Teologi români de seamă din prima jumătate a veacului al XX-lea*, în „Studii Teologice”, anul XLIII (1991), nr. 4.
169. DUFF, Jeremy, *The Elements of New Testament Greek*, Cambridge University Press, Cambridge, 2005.
170. EPP, Eldon Jay, „Textual Criticism in the Exegesis of the New Testament, with an Excursus on Canon”, în *Handbook to Exegesis of the New Testament*, Stanley E. PORTER, Brill, Leiden, 1997.
171. *Facultatea de Teologie Ortodoxă Cernăuți (1875-1948)*, în Pr. lect. Dr. Mihai Vizitiu și Virginia Popa, *Istoria învățământului teologic superior din Moldova și Bucovina*, Trinitas, Iași, 2007.
172. FELMY, Karl Christian, *Dogmatica experienței ecleziale. Înnoirea teologiei ortodoxe contemporane*, Introducere și traducere: Pr. prof. dr. Ioan Ică, Editura Deisis, Sibiu, 1999.
173. FITZMEYER, A., *The Priority of Mark and the Q Source in Luke*, în „Jesus and Man Hope”, Vol. I, 1994.
174. Florovsky, Georges, *Biblie, Biserică, Tradiție. O viziune ortodoxă*, trad. Radu Teodorescu, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2006.
175. GAUGRESCH, Ludwig, Dr., *Der Lehrgehalt der Jakobuspistel (eine exegetische Studie)*, Freiburg, 1914.
176. GĂINĂ, Vasile, *Arhiepiscopul și Mitropolitul Dr. Vladimir de Repta, Protectorul actual al “Candelei”*, în „Candela”, Ediție jubiliară, anul XXVI, 1907.
177. GÂRBOVICEANU, Dr. P., *Facultatea de Teologie din Cernăuți*, (programa pe anul 1900), în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XXIII, 1900.

178. GHIA, Ghe. I., *Epistola sfântului Iuda*, Editura Ramuri, Craiova, 1927.
179. GHIA, Ghe. I., *Sf. Ioan Botezătorul după Evangheliile canonice*, Editura Ramuri, Craiova, 1926.
180. GIURCĂ, Gh., *Istoria învățământului din Suceava*, Suceava, 2004.
181. GIURCĂ, Prof. Gh., *Facultatea de Teologie*, în „Candela”, Suceava, anul IX (1999), nr. 10.
182. GORAȘ, I.V., *Învățământul românesc în ținutul Sucevei 1775-1918*, București, 1975.
183. GOULDER, M. D., *On Putting Q to the Test*, în *New Testament Studies*, 24, 1978.
184. GRĂMADĂ, Nicolai, *Eugen. A. Kozak*, în „Codrul Cosminului”, anul VIII, 1933-1934.
185. GRIGOROVICI, Radu, *Bucovina în primele descrieri geografice, istorie, economie și demografie*, ediție bilingvă, București, Editura Academiei Române, 1998.
186. GRIGOROVITĂ, Mircea, *Învățământul în Nordul Bucovinei (1775-1944)*, București, Editura Didactică și Pedagogică RA, 1993.
187. GRIGOROVITĂ, Mircea, *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică*, Ed. Hurmuzachi, Suceava, 2000.
188. GUTHRIE, D., *Galatians*, The Century Bible, 1974.
189. GUTHRIE, Donald, *Evrei. Introducere și comentariu*, Editura Scriptum, Oradea, 2011.
190. IACOBESCU, Mihai, *Din Istoria Bucovinei*, vol. I, (1774-1862), București, 1993.
191. IACOBESCU, Mihai, *România și Societatea Națiunilor*, Editura Academiei, București, 1988.
192. IORDĂCHESCU, Cicerone, *Dare de seamă asupra anului universitar 1945/1946*, în „Candela”, anul LVII, 1946.
193. IORGA, Nicolae, *Românismul în nordul Bucovinei*, Din publicațiile Mitropoliei Bucovinei, București, 1938.
194. ISTODOR, Gheorghe, *Importanța Sinodului I Ecumenic pentru Misiunea Bisericii*, în “Revista Teologică”, Nr. 3, 2007.
195. *Învățământul teologic din Bucovina în secolul al XIX-lea*, în „Biserica Ortodoxă Română”, Buletinul Oficial al Patriarhiei Române, București, An XCIX, 1981 (septembrie-octombrie), Nr. 9-10.
196. JACOBSON, A. D., *The Literary Unity of Q*, în „*Journal of Biblical Literature*”, 101, 192.
197. JONES, H.H.M., *The cities of the Eastern Roman Provinces*, Ed. a II-a, Oxford, 1971.
198. KELLY, J. N. D. *A Commentary on the Epistles of Peter and Jude*, Baker, 1981.
199. KRAFTCHICK, S. *Jude, 2 Peter*. Abingdon, 2002.
200. KRENKEL, Max, *Paulus. Der Apostel der Heiden*, Ed. Nabu Press, 2011.
201. KRUSE, Colin G., *Ioan. Introducere și comentariu*, Editura Scriptum, Oradea, 2010.
202. LADD, G. E., *Crucial Questions about the Kingdom of God*, 1952
203. LEWIS, C. S., *Creștinismul redus la esență*, Societatea Misionară Română, 1987
204. LIDDELL, H. G. and R. Scott, *A Greek-English Lexicon*, Oxford, 1968
205. LIGHTFOOT, J. B., *The Epistle of St. Paul to the Galatians*, 1966.

206. LOGHIN, Constantin, *Istoria literaturii române din Bucovina 1775-1918*, Tipografia "Mitropolit Silvestru", Cernăuți, 1926.
207. LOICHIȚĂ, Dr. Vasile, *Cuvântare rostită cu prilejul vizitei făcute de patriarhul Miron, Facultății, în 24 MAIU*, în „Cuvântul Preoțesc”, anul V, 1938.
208. LOICHIȚĂ, Vasile, *Facultatea noastră teologică și-a redeschis biblioteca*, în „Făt-Frumos”, Suceava, anul XVIII (1943), nr. 2.
209. *Lucrările Adunării eparhiale a Arhiepiscopiei Cernăuților din sesiunea ordinară a anului 1942*, Cernăuți, 1943.
210. MACAR, Ilie, Pr., *Sfârșitul omului și al lumii între adevăr și utopie*, Ed. Doxologia, Iași, 2014.
211. MARCU, Grigore T., *Profesorul Dr. Vasile Gheorghiu*, în „Revista Teologică”, anul XXIX (1939), nr. 1.
212. MARCU, Grigore T., *Viața și opera învățatului teolog neotestamentar ortodox român preot profesor Vasile Gheorghiu*, în „Mitropolia Ardealului”, Anul IV, Nr. 11-12, 1959.
213. MARCU, Pr. prof. dr. Grigore, *Prea Fericirea Sa Dr. Iustin Moiescu, Patriarh teolog*, în „Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul LVI (1980), nr. 3-5.
214. MARCU, T. Grigorie, Pr., *Zece ani de la descoperirea manuscriselor străvechi din depresiunea Mării Moarte*, în *Studii Teologice*, Nr. 1-2, 1958.
215. MARCU, T. Grigorie, *Prea Fericirea Sa Dr. Iustin Moiescu, Patriarh teolog*, în *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, anul LVI, 1980.
216. MARCU, T. Grigorie, *Profesorul doctor Vasile Gheorghiu*, în „Candela”, Anul XLIX, 1938, Nr. 1-12.
217. MARCU, T. Grigorie, *Viața și opera învățatului Teolog neotestamentar ortodox român, preot profesor Vasile Gheorghiu*, în *Mitropolia Ardealului*, Anul IV, Nr. 11-12, 1959.
218. MARXEN, W., *Introduction to the New Testament*, Oxford, 1968.
219. MELNICIUC-PUICĂ, Ilie, *Răbdarea și mângâierea care vine din Scripturi*, Ed. Performantica, 2009.
220. MIHOC, Daniel, *Epistolele Apocalipsei. Introducere, traducere și comentariu*, Teofania, Sibiu, 2003.
221. MIHOC, Vasile, „Eshatologia paulină”, în *Revista Teologică*, anul III, nr. 4, 1993, pp. 50-68.
222. MIHOC, Vasile, Pr. Asist. Dr., *Epistola Sf. Ap. Pavel către Galateni* (teză de doctorat), Ed. Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1983.
223. MIHOC, Vasile, Pr. Prof. Dr.; Mihoc, Daniel, Asistent drd.; Mihoc, Ioan, drd.; *Introducere în studiul Noului Testament*, vol. I, Ed. Teofania, Sibiu, 2001.
224. MIRCEA, Pr. I., „Organizarea Bisericii și viața primilor creștini după Faptele Apostolilor”, în *Studii Teologice*, anul VII (1955), nr. 1-2
225. MITROFANOVICI, Vasile, *La mormântul lui V. Ianovici*, în „Foaia Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina”, Cernăuți, anul II (1866), nr. 8-11.
226. MOORE, A. L., *The Parousia in the NT*, 1966

227. N. NICOLAESCU, *Cadrul problemei sinoptice*, în „Studii Teologice”, 1954, , nr. 3-4, pp. 115-126
228. NESTLE, Erwin, *Novum Testamentum graece cum apparatu critico*, Edit. 14, Stuttgart, 1930.
229. NEYREY, J. 2 *Peter, Jude*, în „Anchor Bible” 37, Doubleday, 1993
230. NICKLE, Keith F., *The Synoptic Gospels, Revised and Expanded: An Introduction*, Westminster John Knox Press, 2001.
231. *Nicolae Nicolăescu*, (necrolog), în „Biserica Ortodoxă Română”, anul VII (1977), nr. 1.
232. NICOLAESCU, N, *Studiile biblice în Biserica Ortodoxă Română*, în *Rev. Studii Teologice*, Seria a II-a, Anul XXII, Nr. 1-2, 1971.
233. NICOLAESCU, Nicolae I., Diacon prof.; Marcu, Grigorie, Pr. Prof.; Vlad, Sofron, Pr.; Munteanu, Liviu, Pr. Prof.; *Studiul Noului Testament – Manual pentru Institutele teologice*, Ed. a II-a, București, 1977.
234. ONCIUL, Isidor, *Ceva despre mersul și dezvoltarea culturii teologice și clericale în Bucovina*, în „Candela”, anul II, 1883.
235. ONCIUL, Isidor, *Ceva despre mersul și dezvoltarea culturii teologice și clericale din Bucovina*, în „Candela”, anul II, 1883.
236. *Organizarea studiilor la Institutul Teologic din Cernăuți*, în „Foaia Societății pentru cultura și literatura română în Bucovina”, anul III (1867), nr. 5-6.
237. P. NESTLE, “Novum Testamentum graece cum apparatu critico”, Edit. 14, Stuttgart , 1930
238. PALADE, Marian, *Ctitori de cultură și spiritualitate ortodoxă*, Ed. Pim, Iași, 2013.
239. PARADAIS, Claudiu, *Comori ale spiritualității românești la Putna*, Iași, Ed. Mitropoliei și Sucevei, 1988.
240. PAȘCANU, Pr. Isidor, *Inaugurarea anului de studii 1936/37 la Internatul Seminarului eparhial din Cernăuți*, în „Cuvântul Preoțesc”, anul III, 1936.
241. *Patriarhul Iustin Moisescu*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul CIV (1986), nr. 7-3.
242. PĂCURARIU, Mircea, *Dicționarul teologilor români*, ediția a doua revizuită și întregită, Ed. Enciclopedică, București, 2002.
243. PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Ed. Trinitas, Iași, 2006.
244. PEARSON, Brook W.R., „New Testament Literary Criticism”, în *Handbook to Exegesis of the New Testament*, Stanley E. PORTER, Brill, Leiden, 1997.
245. PERKINS, PHEME, *Introduction to the Synoptic Gospels*, 2003.
246. PERKINS, PHEME, *Reading the New Testament: An Introduction*, Paulist Press, New York, 2001.
247. POPOVICI, Clementie, *Capitolul al șaptelea al literei P din sintagma alfabetică a lui Matei Vlastare, “Despre sântele Pasce” sau “Despre computul pascal” în Candela*, 1900.
248. POPOVICI, Prof. Eusebiu, *Facultatea teologică din Cernăuți și celelalte școli teologice ortodoxe răsăritene*, în „Candela”, anul III, 1884.

249. PORTER, Stanley E., „The Greek Language of the New Testament”, în *Handbook to Exegesis of the New Testament*, Stanley E. Porter (Ed.), Brill, Leiden, 1997.
250. PORTER, Stanley E., *Linguistic Analysis of the Greek New Testament. Studies in Tools, Methods, and Practice*, Baker Academic, Grand Rapids, 2015.
251. PREDESCU, Lucian, *Enciclopedia „Cugetarea”*, Ediție anastatică, București, 1999.
252. PRELIPCEANU, Pr. Prof. Vlad, *Evangheliile sinoptice. Probleme dogmatice și idei sociale*, în „Studii Teologice”, 1953, nr. 5-6.
253. PRELIPCEANU, Vladimir, *Profesorul preot dr. Vasile Gheorghiu*, în Rev. *Mitropolia Moldovei și Sucevei*, Anul XXXVI, Nr. 1-2, 1960.
254. *Problema Facultății de Teologie din Cernăuți*, în „Cuvântul Preotesc”, anul VII (1940), nr. 8-9.
255. *Programa Facultății de teologie ortodoxă din Cernăuți, pentru semestrul de vară (1 martie-31 iulie)*, în “Biserica Ortodoxă Română”, anul V, 1881.
256. *Programa Facultății teologice greco-orientale din Cernăuți, semestrul de vară (1 martie-31 iulie 1882) și pentru semestrul de iarnă, anul 1882/3*, în “Biserica Ortodoxă Română”, anul VI, 1882.
257. PUFU, Gheorghe, *Eshatologia în învățătura Noului Testament*, Colecția Universitaria, Seria Teologie, Ed. Paralela 45, Pitești, 2005.
258. PUȘCARIU, Ilarion, *Isagogia adecă Introducere în cunoștința cărților Sântei Scripturi*, Tiparul tipografiei arhidieceșane, Sibiu, 1878.
259. RADU, Dumitru, *Prea Fericitul Patriarh Iustin în Teologia românească*, în Rev. *Biserica Ortodoxă Română*, anul XCVIII, 1980.
260. RADU, Pr. Prof. D., *Prof. Diac. Dr. Nicolae Nicolăescu*, în “Studii Teologice”, anul XXXIV (1982), nr. 1-2.
261. RADU, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Prea Fericitul Patriarh Iustin în Teologia românească*, în „Biserica Ortodoxă Română”, anul XCVIII (1980), nr. 3-4.
262. RĂMUREANU, Ion, *La 70 de ani de viață ai Prea Fericitului Patriarh Iustin*, în „Biserica Ortodoxă Română”, an. XCVIII, (1980), nr. 3-4.
263. RELI, Dr. Simeon, *Reședința Mitropolitană din Cernăuți și meșterul ei, arhit. Iosif Hlavka*, în „Candela”, anul XLIII, 1932.
264. RELI, Simeon, *Facultatea de Teologie din Cernăuți*, Tipografia „Mitropolitul Silvestru”, Cernăuți, 1942.
265. RELI, Simion, *Bucovineni celebri în ierarhia Moldovei (1777-1850). Discurs de inaugurare*, în „Candela”, anul XL (1929); și extras (Cernăuți, 1930).
266. *Reședința mitropolitană din Cernăuți (călăuză și istoric)*, Editura Mitropoliei Bucovinei, Cernăuți, 1939.
267. REZUȘ, Petru, *Din istoria învățământului teologic din Moldova de Nord*, în “Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XXXVII (1961), nr. 1-2, p. 18-22.
268. REZUȘ, Petru, *Din istoria învățământului teologic din Moldova*, în “Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XLV (1969), nr. 3-4, p.166 –180.

269. REZUȘ, Petru, *În legătură cu Academia de la Putna*, în “Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XXXI (1955), nr. 9, p. 497-498;
270. REZUȘ, Petru, *Școlile de la Mănăstirea Putna*, în “Mitropolia Moldovei și Sucevei”, anul XLII (1966), nr. 7-8, p. 511-522.
271. REZUȘ, Prof. Dr. Petru, *Apologeți bucovineni*, Caransebeș, 1944.
272. RICO, Christophe, „New Testament Greek”, în *The Blackwell Companion to New Testament*, David E. AUNE (Ed.), Wiley-Blackwell, 2010.
273. ROPES, James Hardy, *The Singular Problem of the Epistle of the Galatians*, în *Harvard Theological Studies*, Anul XIV, 1929.
274. ROVENȚA, Haralambie, *Epistola către Efeseni a Sfântului Apostol Pavel*, Tipografia Cărților Bisericești, București, 1929.
275. ROVENȚA, Haralambie, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani*, în “Studii Teologice”, anul III (1932), nr. 2.
276. ROVENȚA, Haralambie, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani (1881-1931)*, Tipografia Cărților bisericești, București, 1932.
277. ROVENȚA, Haralambie, *Studiul Noului Testament la noi în ultimii 50 de ani*, în Rev. *Studii Teologice*, anul III, 1932.
278. SATCO, Emil și Pânzar, Ioan, *Personalități bucovinene*, Ed. Bibliotecii Bucovina „I. G. Sbierea”, Suceava, 1997.
279. SATCO, Emil, Dimitriu, Eugen, Beck Erich, *Enciclopedia Bucovinei*, Ed. Princeps Edit, București, 2004.
280. SCRIBAN, Filaret, Arhiereu, *Istoria sfântă a Vechiului Testamentu*, Ediția a treia, Imprimeria Bermann, Iași, 1872.
281. SCRIBAN, Iuliu, *Curs de introducere în Noul Testament*, Editura Librăriei universale *Alcalay*, București, 1924.
282. SCRIBAN, Iuliu, *Curs de introducere în Noul Testament*, Ediția I, București, 1924.
283. SEMEN, Petru, *Introducere în teologia profeților scriitori*, Ed. Trinitas, 2008.
284. SLEVOACĂ, Pr. dr. Ștefan, *Cronica bisericească: Preotul profesor doctor Vasile Gheorghiu*, în Rev. “Mitropolia Olteniei”, Anul XII, Nr.7-8, 1960.
285. SLEVOACĂ, Pr. Prof. Dr. Ștefan, *Preotul profesor dr. Vasile Gheorghiu*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XII (1960), nr. 7-8.
286. SLEVOACĂ, Ștefan, *Cronica bisericească, Preotul profesor doctor Vasile Gheorghiu*, în Rev. “Mitropolia Olteniei”, Anul XII, Nr.7-8, 1960.
287. SLEVOACĂ, Ștefan, *Preotul Profesor Dr. Vasile Gheorghiu*, în Rev. *Mitropolia Olteniei*, Anul XII, Nr. 1-2, 1960.
288. STĂNILOAE, D., *Facultatea de Teologie Cernăuți*, în „Făt-Frumos”, Cernăuți, anul XVII (1942), nr. 3.
289. STEIN, Robert H., *Studying the Synoptic Gospels: Origin and Interpretation*, Baker Academic, 2001.
290. STOTT, J. R. W., *The Message of Galatians*, 1968.

291. ȘESAN, Valerian, *Cronica*, în „Candela”, anul XLVII, 1936.
292. TĂTĂRESCU, Gh., *Mărturii pentru Istorie*, București, 1996.
293. TENNEY, M. C., *Galatians: The Charter of Christian Liberty*, 1954.
294. TISCHENDORF, Constantin, *Novum Testamentum Graece*, Leipzig, 1869.
295. TOFANĂ, Stelian, *Introducerea în studiul Noului Testament*, vol. I, Editura Presa Universitară Clujeană, Cluj, 1997.
296. TOFANĂ, Stelian, *Symbolism și sacramentalitate în Evanghelia a IV-a*, Presa Universitară Clujeană, 2003.
297. TREGELLES, Samuel Prid, *The Greek New Testament*, Londra, 1857.
298. UNGUREANU, Constantin, *Bucovina în perioada stăpânirii austriece 1774-1918*, Editura Civitas, Chișinău, 2003.
299. VALCEA, Pr. Drd. Liviu, *Tradiția orală și redactarea Evangheliilor sinoptice*, în „Ortodoxia”, 1996, nr. 3-4.
300. VALENCIUC, Dumitru, *Ierarhii Bucovinei*, Grupul editorial Mușatinii-Bucovina viitoare, Suceava, 2001.